HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

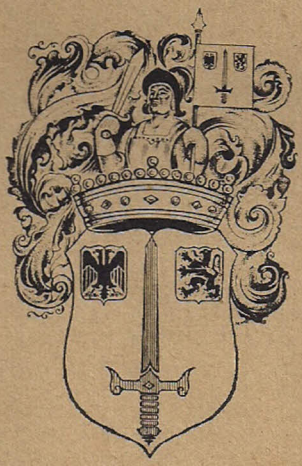

Jaargang I – 1949 Nr 1 – Januari

Aan de goedwillige Lezer

Een droom van vele jaren gaat in vervulling : hier zijn we met ons tijdschrift, gewijd aan het Land van Aalst. We zouden het willen maken tot een bescheiden monument ter ere van een der vruchtbaarste, rijkste, schoonste, nijverste en meest Vlaamse streken van ons Vlaanderland.

Doch opdat een monument betekenis krijge, moet het duurzaam zijn. En de duurzaamheid hangt af van het materiaal : de bouwstenen en de mortel. Welnu, waarde lezer, we durven ook op U rekenen, ja, vast vertrouwen, wat het aanbrengen van dat materiaal betreft.

Vele stenen en steentjes verwachten we in de vorm uwer redactionele medewerking : studies en eenvoudiger bijdragen op een der menigvuldige gebieden die de heemkunde bestrijkt, maar ook allerlei losse mededelingen, zanten, wenken, wensen, op- en aanmerkingen, «nummers» voor onze bibliografie en feiten voor onze kroniek. Het is uit een zeer levendige, vertrouwelijke, opbeurende en opbouwende wisselwerking tussen redactie en lezers dat stilaan de schone omtrekken van het monument moeten oprijzen.

Mortel, om het monument hecht en stevig te maken, moeten we dringend verhopen in de vorm van materiële, van financiële hulp. En we durven die verzoeken van e l k e lezer ! De ene, die toetrad als beschermlid — er zijn al een twintigtal beschermheren, die we niet genoeg kunnen dank zeggen en wier namen in het volgend nummer verschijnen, — werve onder zijn verwanten en vrienden een ander beschermlid, dat ons jaarlijks steunt met een gift van 200 frank. De andere, die al behoort tot het paar honderd gewone leden, worde een propagandist en brenge tenminste één nieuw abonnent aan, tegen 80 frank 's jaars (tegen 200 is natuurlijk nog beter !). In ons Land van Aalst, met zijn meer dan 150 gemeenten, zou er geen enkel dorp, geen enkele parochie mogen zijn zonder abonnenten. We stuurden 2500 omzendbrieven naar alle hoeken en kanten van onze streek, we zonden een paar berichten naar een tiental dagbladen en naar alle Oostvlaamse weekbladen. Het terrein is dus propagandistisch al voorbereid. Er is gezaaid, doch, U, lezer, moet ons helpen oogsten, ook bij de vele gegadigden van ons Landeke, die we niet konden bereiken, bv. omdat de wisselvalligheden van het leven ze naar de vier windstreken, ja, naar de vijf werelddelen hebben verspreid.

Ons tijdschrift moet immers een band worden, een steeds nauwer aangehaalde band tussen alle mensen in en buiten het Land van Aalst, die houden van hun geboortestreek, laten we het maar eens romantisch zeggen, die er steeds meer op verliefd geraken, hoe ouder ze worden of hoe verder en langer ze er van verwijderd zijn.

En U, tenslotte, aan wie we dit eerste nummer ter kennismaking hebben gestuurd, U die wéét dat zulke propaganda ons heel wat kost, schrijf dadelijk in, stort heden nog 80 frank op de postrekening 41.45.92 van onze beheerder-penningmeester, Albrecht van Lul, beëdigd vertaler, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), en toegewijde zoon van het Aalsterse, een Wellenaar, de stuwer voor het eindelijk tot stand komen van dit orgaan. Zoudt U echter om een of andere reden niet kunnen toetreden, dan nog zult U ons een gewaardeerde dienst bewijzen : stuur ons dit exemplaar netjes terug; het kan nog zo nuttig gebruikt worden. Zouden we, op het einde dezer maand, van U noch storting noch terugzending hebben ervaren, dan zullen we uw stilzwijgen beschouwen als een gunstig teken en het bedrag, vermeerderd met de inningskosten, door de post laten ontvangen. U wilt ons en Uzelf echter die moeite en kosten wel besparen, nietwaar, met vandaag nog te reageren ?

Ieder jaar zal de lijst onzer leden op een ereplaats verschijnen, het zullen immers de oprichters zijn van het

MONUMENT AAN HET LAND VAN AALST.

J.V.

HET LAND VAN AALST

Het gebied, dat we in ons tijdschrift willen bestuderen, lag vóór onze tijdrekening in het land der Nerviërs.

Onder de Romeinen behoorde het tot de civitas Nerviorum of Cameracensis (van Kamerijk), eerst in de provincie Gallia Belgica en vanaf de vierde eeuw in de provincie Belgica secunda, een deel van de eerste.

Onze zeer vruchtbare leemstreek werd op het einde van de vierde eeuw dicht bezet door de Salische Franken.

In de vroege middeleeuwen zien we die streek deel uitmaken van de grote pagus Brachbatensis of Brabantgouw, noordelijk onderdeel van de civitas. De gouw strekte zich ten westen en ten noorden uit tot aan de Schelde, die steeds de voornaamste grens van ons gebied is geweest. (1)

Dit werd dan ook ten jare 561 begrepen in Austrasië (Midden-Frankenland), vanaf 843 in Lotharingen, — eerst koninkrijk, sinds 912 hertogdom — dat in 925 voorgoed bij het Duitse Rijk werd gevoegd. Vanaf 959 behoren we tot het hertogdom Neder-Lotharingen of Lothrijk.

Op het einde van de 10e eeuw ligt onze streek in het graafschap Buxud (Biest), maar Godfried de Gevangene verplaatst, na 986, de zetel van het graafschap naar Ename. In 1046 gaat die zetel over naar Aalst.

De hertogen van Brabant zullen dit grensgebied van Neder-Lotharingen niet erven, want de graven van Vlaanderen zijn er al vroeg op uit... En door de vrede van 1048 wordt Boudewijn V van Rijsel in het bezit gesteld van onze streek. Bij zegelbrieven van 1049 en 1056 erkent de keizer van Duitsland de graaf van Vlaanderen als zijn leenman in Rijks-Vlaanderen (of Keizerlijk Vlaanderen), dus ook in het Land van Aalst, dat thans voor de eerste maal bij de kroniekschrijvers vermeld wordt, ofschoon het vermoedelijk te dien tijde deze naam nog niet verkregen had.

Het was toen heel wat kleiner dan in latere tijd. Geraardsbergen kwam er eerst bij in 1330; de baanderijen Boelare, Gavere, Rode, Schorisse en Zottegem waren aan de graaf van Aalst enkel door een lichte band gehecht; ook Ronse, benevens het land tussen Marke en Ronne, werden eerst later bij het graafschap Aalst gevoegd. Ninove had zijn bijzondere heren en ging in 1299, toen Gwijde van Dampierre de stad, samen met de heerlijkheid Herlinkhove (nu bij Outer) afkocht, rechtstreeks van de Vlaamse graven afhangen. (2)

Na de dood van Dirk van Aalst, omstreeks 1164, heeft het land van Aalst geen eigen graven meer — die het bezat sinds 1046 — en erven de graven van Vlaanderen, te beginnen met Filips van den

---

(1) Vgl. Dr Jan Lindemans, De hoofdplaatsen van de oude Brabantgouw (met kaartje), in «Eigen Schoon», jg. 1940, blz. 1-9.

(2) Leo Plas, Bladen uit de gesch. van Ninove (Ninove, 1890), blz. 16 en 18.

Elzas, deze titel (charter van 10 Juni 1166). Maar tot op het einde van het Oud Regime zal het Land van Aalst eigen rechten, wetten en privilegiën behouden en elke vorst, die ook graaf van Vlaanderen wordt, zal als graaf van Aalst er trouw moeten aan zweren.

Geraardsbergen, dat waarschijnlijk reeds in 1068 door Boudewijn VI van Bergen tot stad was verheven, was eerst een eigen heerlijkheid van de Vlaamse graven, maar werd in de tweede helft van de 13e eeuw een achterleen van het Keizerrijk. In oorkonden van 1271 en 1279 gewagen Margareta van Konstantinopel en Gwijde van Dampierre nog van hun landen van Aalst én Geraardsbergen («terres de Alost, de Grammont»). Ook keizer Rodolf vermeldt de twee landen afzonderlijk in 1282. Maar Geraardsbergen neemt deel aan een opstand tegen Lodewijk van Nevers en om haar te straffen voegt de graaf deze stad in Februari 1330 bij het Land van Aalst (1).

Van dat tijdstip af deelde Geraardsbergen met Aalst enigerwijze de rang van hoofdplaats van het graafschap; men sprak steeds van «de twee steden en 't land van Aalst». Dit omvatte nu een 150 dorpen. Schrijvers, die het aantal op 172 brengen, rekenen daaronder zekere «enclavementen», met eigen rechtsgebied, zoals de heerlijkheden ten Broeke, te Welle, Ronkenburg, te Lede, Wakkene, te Hofstade, Bevegem, te Zottegem enz.

* * *

Het museum der stad Aalst bewaart een «Generale caerte vanden lande van Aelst, geformeert... ten jare 1612,... gecopieert ende conforme gemaeckt naer d'originele caerte,... ten jare 1784». Deze fraaie, gekleurde, 2 m. 18 hoge en 3 m. 06 brede kaart, die we in dit tijdschrift weleens zullen reproduceren, geeft de volgende grenzen van het Land :

Ten noorden, de Schelde, van Gent tot Melle, waar de grens de rivier verlaat en, steeds ten zuiden ervan, loopt naar Massemen, Serskamp, Wichelen (met Schoonaarde), Gijzegem en Mespelare (2). Hier gaat ze over de Dender en loopt door Wieze en Moorsel naar Aalst, Erembodegem, Teralfene, Denderleeuw, Liedekerke, Borchtlombeek, Okegem, Iddergem, Denderhoutem, Nederhasselt, Outer, Eichem, Pollare, Denderwindeke, Neigem en Lieferinge.

De zuidgrens werd gevormd door de huidige Oostvlaamse grens, van Nieuwenhove tot Orroir.

De Schelde was de westergrens van Ruien tot Gent.

Ten noorden van ons Land lagen dus de kastelnij van de Oudenburg van Gent en het Land van Dendermonde; ten oosten het hertogdom Brabant, met o.m. het Land van Asse; ten zuiden de gebieden van Edingen, Lessen en Vloesberge, in het graafschap Hene-

---

(1) V. Campen, La fondation de la ville de Grammont (Antwerpen, 1924), vooral het hst. «Situation politique», blz. 39-45.

(2) Bezuiden de Schelde en bewesten de Dender bezat het Land van Dendermonde alleen Wetteren, Schellebelle, een deel van Wanzele, benevens Appels en Oudegem. Beoosten de Dender lag een gedeelte van het huidige grondgebied der gemeenten Wieze en Moorsel in hetzelfde Land Wieze-Kapittel, Moorsel-Kapittel.

gouwen (de laatste twee steeds «betwiste gebieden»); ten westen de kastelnij Oudenaarde en die van de Gentse Oudenburg.

Aanvankelijk waren Ronse, Nederbrakel en Zarlardinge bijzondere heerlijkheden, buiten het Land van Aalst. In 1280 kocht Gwijde van Dampierre Ronse af van de Duitse abdij van Ende, maar eerst in 1333 werd dat «land van betwisting» voorgoed bij 't graafschap Vlaanderen en ook enigszins bij het Land van Aalst gevoegd. Uit een charter van Lodewijk van Male, van 1 Mei 1367, in het stadsarchief van Aalst (1) blijkt dat de drie hierboven vermelde heerlijkheden, rechterlijk, financieel en militair, doch niet bestuurlijk tot het Land van Aalst behoorden; het waren en bleven «villages détachés», zoals men ze later heette.

Ninove en Herlinkhove bleven steeds rechtstreeks van de graaf van Vlaanderen afhangen, zoals we hierboven reeds vaststelden.

Ook Pamele, nu een wijk van Oudenaarde, op de rechteroever van de Schelde, schijnt eerst tot het land van Aalst behoord te hebben, maar «die van Pamele hebben hun laeten inclaveren in de stat van Oudenaerde, om vrij te zijne vande quellinghen van die van Aelst ende Gheertsberghe...». Wanneer juist, weten we niet.

Het wapen van het graafschap Aalst (en ook van de stad), dat we op de omslag afdrukken, was van zilver, met een rechtstaande degen in 't midden en links van diens punt, dus bovenaan, de keizerlijke dubbele arend (Rijks-Vlaanderen !), rechts de leeuw van Vlaanderen. Voor het graafschap alleen was er dan nog de grafelijke kroon, met de schildknaap, die in de rechterhand een zwaard en in de linker een banier draagt.

* * *

Leenroerig was het Land in de eerste plaats verdeeld in vijf roeden of leden of baanderijen (baronieën), afhangende van het leenhof van Aalst, het hof ten Stene. (2)

De baanderij van Boelare (zetel te Nederboelare) omvatte de dorpen Aspelare, Deftinge, Idegem, Nederboelare, Nederhasselt, Nieuwenhove, Onkerzele, Overboelare, Smeerebbe, Vloerzegem en Waarbeke, terwijl Oombergen, Ophasselt, Outer, Parike, Schendelbeke, Sint-Lievens-Esse en Zandbergen als afzonderlijke heerlijkheden eigendom waren van de rijke en machtige baronnen (3). — Boelare werd later gesplitst in de gemeenten Neder- en Overboelare en Goeferdinge, terwijl Smeerebbe en Vloerzegem tot één gemeente werden samengevoegd.

De baanderij, sedert Karel V prinsdom Gavere omvatte : Baaigem, Dikkelvenne, Gavere, Hermelgem, Meilegem, Nederzwalm, Paulatem, Semmerzake, Sint-Maria-Latem, Vurste en Wassene. — Deze beide laatste werden later tot één gemeente samengevoegd, evenals Nederzwalm en Hermelgem (in 1849).

---

(1) «Boek met den Haire», uitg. bezorgd door Oscar Reyntens, 1e afl. (Aalst, 1906), blz. 65-67.

(2) Zie o.m. «Costumen vande twee steden ende Land van Aelst» (Ghendt, 1648), vooral blz. 4-7.

(3) Paul de Clippele, Notice hist. sur la Baronnie de Boulaere... (Aalst, 1905), blz. 57-58.

De baanderij, later markgraafschap Rode, omvatte : Balegem, Bavegem, Beerlegem, Bottelare, Gentbrugge, Gijzenzele, Gontrode, Landskouter, Letterhoutem, Melle, Melsen, Moortsele, Munte, Oosterzele, Scheldewindeke, Schelderode (waaraan de baronij haar naam ontleende) en Vlierzele.

In de baanderij Schorisse : Mater, Rozebeke, Schorisse, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Kornelis-Horebeke, Sint-Maria-Horebeke, Zegelsem.

In de baanderij, later prinsdom Zottegem : Erwetegem, Godveerdegem, Grotenberge, Michelbeke, Roborst (=Borst), Sint-Goriks-Oudenhove, Sint-Maria-Oudenhove, Strijpen, Velzeke-Ruddershove en Zottegem.

Alle dorpen, die niet tot een der vijf roeden behoorden, werden gerangschikt onder de «diversche parochien».

«'s Graven propre», d.i. eigen dorpen waren : Bambrugge, Burst, Erembodegem, Hofstade, Iddergem, Impe, Kottem, Lede, Lemberge, Merelbeke, Mespelare, Moorsel, Okegem, Serskamp, Sint-Antelinks, Sint-Martens-Lierde, Teralfene, Welle, Wichelen (met Schoonaarde), Woubrechtegem, Zonnegem. In deze dorpen, evenals in de hierachter vermelde «serveplaatsen» (lieux de servage), oefende de graaf of zijn vertegenwoordiger de heerlijke rechten uit. — Kottem kwam later bij Oombergen (maar bleef kerkelijk bij Hillegem !). Schoonaarde werd van Wichelen afgescheiden in 1873.

Serveplaatsen waren Appelterre, Denderwindeke, Eichem, Gijzegem, Lieferinge, Munkzwalm, Neigem, Pollare, Sint-Lievens-Houtem en Wieze. — Appelterre en Eichem werden later tot één gemeente verenigd.

De volgende dorpen hingen af van bijzondere, binnen- en zelfs buitenlandse (1) heren : Aaigem, Amengijs, Berchem, Borchtlombeek, Borsbeke, Denderhoutem, Denderleeuw, Dikkele, Edelare, Ename, Elene, Elst, Erondegem, Erpe, Etikhove, Grimminge, Haaltert, Heldergem, Hemelveerdegem, Herdersem, Herzele, Hillegem, Hundelgem, Kerksken, Kerkem, Kwaremont, Leeuwergem, Leupegem, Liedekerke, Maarke, Massemen, Melden, Mere, Moerbeke, Nederbrakel, Nederename, Nukerke, Oordegem, Opbrakel, Orroir, Ottergem, Ressegem, Ronse, Rozenaken, Ruien, Sint-Denijs-Boekel, Sint-Maria-Lierde, Smetlede, Steenhuize-Wijnhuize, Viane, Vlekkem, Volkegem, Voorde, Welden, Westrem, Wijlegem, Zarlardinge, Zulzeke. — Maarke en Kerkem vormen sedert 1820 samen één gemeente. Wijlegem is thans een gehucht van Sint-Blasius-Boekel. Westrem werd eerst met Massemen verenigd, doch in 1899 opnieuw ervan gescheiden.

Nieuwerkerken was een buitenwijk, een «praterij» van de stad Aalst.

Onder de bijzondere heerlijkheden zijn wel, om hun belangrijkheid, te vermelden :

---

(1) Amengijs en Rozenaken hadden bv. eeuwen lang de Franse Montmorency's als heren.

het (Brabantse) Land van Rotselaar, waartoe Aaigem, Denderhoutem, Haaltert, Heldergem, Kerksken en Vlekkem behoorden;

de baronij van Pamele (Oudenaarde), die o.m. Edelare, Elst, Leupegem en Nukerke omvatte;

de baronij «Tussen Marke en Ronne», met Berchem, Etikhove, Kerkem, Kwaremont, Maarke, Melden (zetel der heerlijkheid), Nukerke en Zulzeke;

het Land van Wedergrate (Contrecoeur), met Appelterre, Denderwindeke, Meerbeke, Neigem en Pollare;

de baronij Borsbeke-Ressegem.

Erpe, Erondegem en Ottergem hadden steeds dezelfde heren, evenals Smetlede en Oordegem; de heren van Gavere bezaten tenslotte, als bijzondere lenen, Berchem, Borsbeke, Denderleeuw (dat samen met Liedekerke één baronij uitmaakte) en Elene.

* * *

Van de huidige 81 gemeenten in het bestuurlijk arrondissement Aalst behoorden er 77 tot het Land. De toestand van Ninove hebben we hoger bepaald. Baardegem, Meldert (beide in het markgraafschap Asse) en Meerbeke lagen in het hertogdom Brabant; daarentegen waren Borchtlombeek, Liedekerke en Teralfene, die nu tot de provincie Brabant behoren, «Vlaams».

Aldus reikte Vlaanderen in het oosten, door de «burggravij Lombeke», tot aan de Romeinse heerweg Bavai-Asse ! Laten we hier terloops opmerken dat de drie thans Brabantse gemeenten, precies om hun overgaan naar een andere provincie, door de geschiedschrijvers erg werden verwaarloosd. Noch A. Wauters, in zijn «Histoire des environs de Bruxelles», noch de Potter en Broeckaert hebben ze behandeld. Een aan te vullen leemte !

We zullen zo vrij zijn enigszins aan annexionisme te doen en al deze gemeenten te beschouwen als behorend tot het studieterrein van ons tijdschrift.

Vier en veertig gemeenten uit het huidige arrondissement Oudenaarde (dat er 60 telt), twintig van de 82 in het arrondissement Gent (vooral het kanton Oosterzele), zeven van de 28 in het arrondissement Dendermonde waren ook «Aalsters» (1).

In een volgende bijdrage zullen we de rechterlijke en kerkelijke indelingen onderzoeken, met als grondslag onzer studie, evenals hierboven, de Potter en Broeckaert. Hun «Historische schets van 't voormalige Land van Aalst», in het eerste deel van de «Geschiedenis der Stad Aalst» (Gent, 1873), hebben we zorgvuldig vergeleken met F.J. de Smet, «Description de la ville et du comté d'Alost» (Aalst, 1852), die ze voor een goed deel, maar niet altijd nauwkeurig, hebben afgeschreven. De Smet zelf, die Philippe Lesbroussart (2) vaak naschrijft,

---

(1) Zie voor de huidige indeling (en de bevolking) der arrondissementen en gemeenten bv. het Staatsblad van 11-6-1948, blz. 4803-4, 4808-10.

(2) Dissertation hist. sur le comté d'Alost, jusqu'à l'époque de sa réunion au comté de Flandre (1194), in Nouveaux mémoires de l'Académie, dl 1 (1820), blz. 323-342.

vergiste zich dikwijls, zelfs bij het trekken der grenzen van het graafschap, op de uitslaande kaart, die aan zijn werk gehecht is. We wijzigden, vulden aan en schrapten, aan de hand der jongere auteurs over het onderwerp (*).

AALST. **Jozef van Overstraeten.**

De Boerenkrijg in de streek van Aalst.

(1) Gedurende de laatste maanden van 1948 werd over het Vlaamse Land, in steden en dorpen, op grootse wijze, door folkloristische stoeten, aangepast toneel en akademische zittingen, de bloedige strijd van onze Vlaamse jongens tegen de Franse overweldiger, herdacht. Hingene, Bornem, Diest, Hasselt, Mechelen, Overmere enz. brachten een verdiende hulde aan onze jongens, die van 12 Oktober tot 7 December 1798, in een wanhopige poging, een korte, maar verbitterde weerstand boden aan een overmachtige vijand, waarbij tien duizend hun leven lieten... om de vrijheid.

Vlaanderen herdacht de vrijheidsstrijd zijner zonen! Te recht zal menigeen uit de streek van Aalst zich de vraag gesteld hebben: waarom de afzijdigheid van de stad Aalst, de eerste stad van Keizerlijk Vlaanderen? Gaat het hier om een stille schuldbekentenis: onze voorvaderen behoorden niet tot hen die de lauweren verdienden?... En zo is het inderdaad! Het magistraat van de stad Aalst koos niet de zijde van de «brigands», maar verwierf de gelukwensen van de verdrukker. Immers het stadsbestuur stond actief en de massa van de Aalsterse bevolking passief aan de zijde van de Fransen (2).

(*) Vooral Pirenne's «Histoire de Belgique» (geïll. uitg. 1948 van het eerste deel), de «Geschiedenis van Vlaanderen» (eerste vijf delen), het Geschied- en Aardrijkskundig Woordenboek van Eugeen de Seyn enz. J. de Smet's «Mémoire hist. et critique sur la seigneurie ou comté d'Alost» (Brussel, 1864) konden we, spijtig genoeg, niet raadplegen.

(1) De meeste gegevens werden geput uit het fonds «Scheldedepartement», No 309ter, Rijksarchief, Gent en een bundel «Correspondentie», j. VI, 1797-98, stadsarchief, Aalst. In dit laatste bundel berust een verslag van de dagelijkse zittingen van het stadsbestuur, vanaf 22 Oktober tot 10 Dec. 1798. — Verder werden geraadpleegd: Fr. de Potter en Jan Broeckaert: Geschiedenis van de Stad Aalst, IVe deel, blz. 155-166 (De schrijver volgt op de voet het verslag der stad Aalst); Verhaegen: La Belgique sous la domination française, IIIe deel; H. Pirenne: Histoire de Belgique, VIe deel; A. de Bruyne: De Boerenkrijg (Wiek Op, Brugge, 1941).

(2) In andere steden en grote dorpen was het niet veel beter. Zo schreef het bestuur van Wetteren: «...nous ésperons que vu le civisme réconnu de nos habitans qui se sont si vaillament et efficacement opposés à l'invasion des brigands du mois de Brumaire an 7...» (Scheldedepart., B. no 1226).

Mogelijk is er nog wel een andere reden waarom de herdenking van de Boerenkrijg in de streek van Aalst soberder was dan in andere gewesten, nl. dat, al ontbrandde de strijd reeds een paar jaren vroeger te Moorsel (3), er in de streek van Aalst geen oorlog werd gevoerd, maar veeleer schermutselingen en opstootjes plaats grepen.

OORZAKEN VAN DE STRIJD.

Het ligt niet in het bestek van dit artikel de motieven na te gaan welke deze strijd veroorzaakten. Wij bemerken een dooreenstrengeling van nationale en godsdienstige beweegredenen, naast het persoonlijk belang, door de conscriptiewet wakker geschud.

N a t i o n a l e motieven. Het is een onloochenbaar feit dat het een strijd was van de Zuidelijke Nederlanden tegen de Franse overheersing. Ons volk werd getart in alles wat het verbond met een eeuwenoude traditie : de Franse vlag, de Franse cocarde, de waardeloze Franse assignaten werden opgedrongen... Misschien was deze strijd, nationaal beschouwd, wel meer negatief, nl. tegen al wat Frans was, dan wel gestuwd door een bepaald nationaal gevoel.

G o d s d i e n s t i g e beweegredenen. Zeker de ergste antigodsdienstige wetten waren reeds vóór enkele maanden uitgevaardigd en de kruisen neergehaald van de kerken en verwijderd langs de wegen, zonder noemenswaardige incidenten. Onlangs waren de kerken gesloten... Met wrok had het diepgelovig volk alles ondergaan... en onderdak verleend aan zijn opgejaagde priesters. Men wachtte, maar de lont lag reeds bij het kruit... Op vele plaatsen was het eerste werk, na het omrukken van de vrijheidsboom, het openen van de kerk.

P e r s o o n l i j k belang. De conscriptiewet (5 en 24 September 1798) heeft zeker de strijd — die voorbereid werd en waartoe met het buitenland werd onderhandeld — overhaastig doen ontbranden. Deze gehate krijgswet, waarbij onze jongens op de koop toe nog verplicht werden samen met de goddeloze Fransen te strijden, zou de maat doen overlopen. Nu was het al of niets ! Soldaat spelen zit ons volk niet in het bloed en minst van al de jongen van de buiten. Ons volk is van natuur uit vredesgezind en steeds heeft het de vele oorlogen op zijn grondgebied met tegenzin ondergaan. Maar zo er dan toch moest gevochten worden, dan maar liever ten strijde getrokken tegen deze die hen reeds van zoveel hadden beroofd en hen daarbij nu nog wilden verplichten soldaat te worden.

Onze «brigands» zullen tonen niet bang te zijn voor de strijd, maar dat zij durven weigeren de wapens op te nemen voor een vreemde dwingeland, hater van hun geloof. Zij zullen zichzelf en de hunnen verdedigen en daartoe, met doodsverachting, hun leven in de weegschaal werpen.

Gans het opzet van de strijd vinden wij treffendst samengevat

---

(3) Baron Jan-Jozef de Meer, van Moorsel, verjoeg op 2 Jan. 1797 de Fransen uit de abdij van Affligem. Hij betaalde zijn verzet met de dood.

in de leuze «Voor Outer en Heerd»,... voor wat ons volk het meest dierbaar was, nl. zijn geloof, zijn eigen aard, met de vredige rust van de haardstede.

DE STRIJDERS.

De meeste strijders waren hier, gelijk elders, van «den buiten», van «den boer» - Boerenkrijg ! Niet dat het uitsluitend landbouwers waren, neen, ook de burgers van het platteland namen deel aan de strijd. De zoon van de brouwer of van de dokter zal veelal de leiding nemen. Het is de opstand van de landbouwers en burgers van de buiten — vergroeid met de traditie — tegen het Frans Bewind. Ook de kleine steden waren vertegenwoordigd. Noemen wij slechts Ninove en Ronse. De grotere steden bleven volledig afzijdig of waren zelfs de opstand vijandig gezind.

Reeds maanden groeide de passieve weerstand, die zich geleidelijk hier en daar uitte : Franse vrijheidsbomen werden vrijwillig of «onvrijwillig» neergehaald; eenzame Fransen waagden zich niet meer in de dorpen; Franse vlaggen werden bij nacht afgerukt.

Die weerstand groeide over gans het Vlaamse Land tot een openlijke strijd, van zohaast het, op 12 Oktober 1798, te Overmere begon.

DE STRIJD.

«De 14e Oktober is Aalst in beweging...» (4). Alsdan eiste «citoyen» Chompré, commissaris van het uitvoerend bewind te Aalst, de onmiddellijke bijeenkomst van de gemeenteoverheid, ten einde maatregelen te treffen ter voorkoming van voorvallen als te Overmere. Het bestuur zetelde bestendig, vormde patroeljes en beval een waakzaam oog te houden op de onbeëdigde priesters, «de veroorzakers van de opstanden». Deze priesters dienden zich binnen de 48 uren bij de politie aan te melden. De politieagent Herman, gelast met de uitvoering van dit bevel op de wijk Schaarbeek, werd op zijn weigering afgesteld (5). De herbergen moesten sluiten te 10 uur 's avonds.

Voorlopig zou het bij deze voorzorgsmaatregelen blijven. Middelerwijl gingen de fluisterkampanje en de gisting in de dorpen verder. De aanvankelijk behaalde successen werkten aanmoedigend in op het volk, dat zich voorbereidde tot de strijd.

Op **21 Oktober** kwam vanuit Dendermonde te Aalst het bericht dat een groep brigands, «meestendeels gewapend met geweren, sabels, rieken en ander landbouwgereedschap», omstreeks 4 uur 's morgens de stad was binnengedrongen, de kerk had opengebroken en gedurende anderhalf uur de stormklok geluid. Een tweede groep had op de markt de vrijheidsboom vernield en de woning van de ontvanger der belastingen bestormd, waar de kas werd geroofd en het huis geplunderd. «Citoyen Albert» meldde dat deze «bende woes-

---

(4) A. de Bruyne, a.w., blz. 25.

(5) Fr. de Potter, a.w., blz. 156.

telingen» sinds 6 uur de stad had verlaten, met een onbekende bestemming. Dit was voor de Aalsterse municipaliteit een reden om haar waakzaamheid te verdubbelen, daar men vreesde dat deze «bende landlopers» elk ogenblik de stad kon binnenrukken. Enige vertrouwden, nl. de «citoyens» Pauwels, Speliers en van Assche, werden dadelijk op verkenning uitgestuurd. Tot alle ware republikeinen werd een oproep gericht om dien avond, te 9 uur, op het stadhuis bijeen te komen, ten einde de wacht op te trekken.

Speliers keerde omstreeks half zes terug met het bericht dat een bende brigands te Gijzegem was aangekomen, de vrijheidsboom had vernield, de kerk geopend en tot driemaal toe de zegeklok geluid. «Citoyen» Pauwels, terug o. 7 uur, verklaarde geen samenscholingen te hebben gezien, maar wel meer beweging dan naar gewoonte. Toch had hij, in een herberg, uit een afgeluisterd gesprek vernomen dat de brigands het inzicht hadden 's anderendaags naar Aalst te komen. Van Assche, die Welle, Erembodegem en Denderleeuw had bezocht, was te Welle opgehouden geweest door een groep boeren, die hem vroegen of hij een Fransman was; het was slechts op zijn ontkennend antwoord, dat hij de weg mocht voortzetten.

De avondbijeenkomst werd door een vijftigtal burgers bijgewoond (6). Zij werden in groepjes verdeeld, kregen wapens en als wachtwoord «Brutus et Guillaume Tell». De rust werd evenwel niet gestoord; evenmin de volgende dag. Ten einde op elke gebeurlijkheid voorbereid te zijn, werden de archieven door de stadssekretaris in veiligheid gebracht. Door de municipaliteit werd een nieuwe oproep tot de bevolking gericht, om de wacht op te trekken en de stad te beschermen tegen «les hordes vagabondes qui se dirigent vers cette commune, pour y exercer comme ailleurs leurs brigandages» (7). Het kanton was immers door brigands omsingeld. Twee en zestig personen boden zich aan als verdedigers van de republiek.

Opnieuw werden verkenners uitgestuurd naar de omliggende gemeenten, terwijl men te Gent verzocht versterkingen te sturen naar de stad, daar het getal der opstandelingen onrustwekkend aangroeide.

Pauwels, die op verkenning uitgetrokken was naar Gijzegem, Appels, Overmere, Wichelen en Lede, keerde terug met alarmerende berichten : vooral tussen Wichelen en Lede verzamelden de brigands;

---

(6) «Jean van Langenhove, Portelange, Verdonny Bertrand, Jean Philippe Maes, Duprez, Charles Meganck, van Beveren, Jean Ghysels, Joseph Guldentops, Constantin D'Herdt, van der Stocken, Coppens, Charles Pauwels, François Dessenis, Jacques Huygh, Joseph Rymbaut, Cornand père, Cornand fils, De Gheest, De Paepe, la Rivière Charles, Louis Delvoye, Daniel de Smet, quatre volontaires logés accidentellement dans cette commune savoir Philippe Massez, Choppe, Charles Dujardin et Fidèle Albecq, Albert D'Haens, Caudron, van Esbeen, Poncele, Neyt Lefebure, Jean Caboche, Henry D'Herdt, Maillart, outre les 6 emploiés aux bureaux de cette administration, les Commissaires de police, les surveillants et gardes champêtres, l'administration, son sécrétaire, commissaire et receveur Leunckens, le commis près le tribunal correctionel et le juge de paix».

(7) Volledige tekst van deze proclamatie bij de Potter, a.w., blz. 158.

te Appels werd hij door een bende verplicht de «nationale cocarde» af te rukken en in het vuur te werpen. Speliers, die Ninove had bezocht, meldde dat aldaar de vrijheidsboom was vernield geworden gedurende de nacht,... maar alles was er verder rustig.

Van uit Gent ontving het stadsbestuur geruststellende berichten. Commissaris Dubosch deelde de volledige uitroeiing mee van de brigands in het Land van Waas en meldde het oprukken van Franse strijdkrachten langs de Schelde; ze zouden nog dezelfde nacht Schellebelle bereiken. Eenzelfde hand schreef op de rand van het blad : «cette nouvelle quoique fausse nous a rassuré pour un moment».

Omstreeks 11 uur in de nacht van **22 Oktober** seinden de wachtposten van de Kattestraat, dat er in die richting werd geschoten. De wacht werd onmiddellijk versterkt en een groep verkenners uitgestuurd in de richting van Hofstade. Bij de ingang van het dorp, in de herberg «de Keizer», werden drie schippers aangehouden; een wachtpost van de brigands had zich teruggetrokken op Hofstade, waar zijn makkers de vrijheidsboom hadden vernield. Gedurende diezelfde nacht werden een viertal personen (8) van Haaltert in de Molenstraat gevat en ingerekend. Zij kwamen van Lebbeke, zonder de nodige papieren.

Op de morgen werd de horen van de opstand geblazen in vele dorpen uit het Aalsterse.

Omstreeks half acht 's avonds, op 22 Oktober, verzamelden de brigands te Moorsel. François Callebaut, bijgenaamd Cartouche, van Hekelgem, speelde de rol van verrader en bracht het bestuur van Aalst op de hoogte. Op **23 Oktober,** te 3 uur en te kwart over 4 's morgens, werd de stormklok geluid. Gerard van den Steene spoedde zich naar de stad, om te melden dat alle jongens tussen 20 en 25 jaar werden opgeroepen.

Te Hekelgem waren een tiental brigands samengekomen, in de herberg «de Kazak» (wijk ten Bos), samen met de veldwachter Sacharias de Wever, die hun de sleutels van de kerk overhandigde (9). Omstreeks half drie 's morgens werd de stormklok geluid. De bediende der belastingen vluchtte naar Aalst, daar de brigands de woning van de «agent municipal» — het vroegere Tolhuis, langs de Brusselsebaan, op de Boekhoutberg — hadden omsingeld (10). In de door het volk opengebroken kerk werden godsdienstige liederen gezongen (11). De vluchtelingen werden uitgenodigd te blijven «et à

---

(8) J. Bapt. en Michel Muylaert, Jan van der Poorten en Frans Iliano.

(9) Sacharias de Wever, 60 j. oud, was de zoon van de brouwer, J. Bapt. Aangehouden, verklaarde de veldwachter op zijn proces, dat hij gehandeld had onder dwang en onder bedreiging zijn huis af te branden.

(10) Volgens het verslag van Aalst waren gedurende de nacht een dertigtal boeren bij hem gekomen en hadden, onder doodsbedreiging, de sleutels van de kerk opgeeist. — In tegenstelling met de gegevens van de veldwachter.

(11) «...a ce qu'ils croiaient les Vêspres ou hymnes».

partager le danger qui menace tous les patriotes». Te 8 uur trokken de Franse gendarmen, die uit Lede teruggekeerd waren, samen met enkele vrijwilligers naar Hekelgem. In de nabijheid van de kerk werden zij op geweervuur onthaald (12). De boeren werden uiteengedreven en de klokluider gevangen genomen.

Deze verspreide groepen traden in verbinding met «enkele duizenden (o.m. van Liedekerke, Teralfene en Denderleeuw), die waren samengetrokken in het bos van Muilem» (13). Want ook aldaar was de stormklok geluid.

In de loop van de dag werd een aanplakbrief uitgehangen, in het Frans en in het Vlaams, waaruit wij het volgende lichten, kenschetsend voor de geestesgesteltenis van de Fransen tegenover de strijdende boeren :

« Burgers, sedert eenige dagen is er eenen opstand in dit Departement [van de Schelde]; men heeft er ongehoorde schelmstukken bedreven, ende alhoewel de daeders ten meerderen deele gevallen zijn onder het zweerd van onze manhaftige Beschermers, eenige van die Baenstroopers [vertaling voor «Brigands»] verspreyden zig in verscheyde Communen, doen daer de klokke kleppen, vervoegen zig met andere diergelijke schelmen en durven alzoo eenen crimineelen wederstand bieden aen onze Troupen.

» Het is pijnelijk van het te zeggen, de slapmoedigheyd en de onverschillentheyd der Inwoonders hebben deze Struykroovers [vert. voor «brigands»] verstouwt ende eene diergelijke herteloosheyd is een misdaed [vert. voor «la pusillanimité est un crime»]... »

Te 3 uur 's namiddags van dezelfde dag, zochten de vluchtende vrederechter van Lede, Jacobs, en de commissaris Eeman een toevlucht te Aalst. De bevolking was er tot de strijd opgeroepen, de vrijheidsboom neergehaald en de gemeentepapieren (14) verbrand, door een bende onder de leiding van Jan Muylaert, van Wichelen (wijk Margote) (15). Joos Geeraerts, van Oudegem, had het volk opgeroepen tot de strijd; Jan Houck, van Wichelen, «wierp vele papieren door het venster van het gemeentehuis en droeg er zelfs mee naar huis» (16); Jozef Mertens en Jan Coens staken de papieren in brand, terwijl Jan Schuddinck, van Wichelen, er werd van beschuldigd de vrijheidsboom te hebben afgebroken. Lede, Wichelen en Serskamp leverden een groot getal vrijheidsstrijders en velen werden door hun tegenstrevers vereerd met de vermelding «ardent

---

(12) Ghysels, bediende bij het tribunaal, die mee tegen de boeren was opgetrokken, wierp zijn geweer weg en vluchtte.

(13) Deze getallen, waarschijnlijk overdreven, staan vermeld in een stuk betreffende Hekelgem (Bundel No 309ter).

(14) Door het vernielen van de gemeentepapieren trachtte men de uitvoering van de conscriptiewet te verhinderen.

(15) Werd aangehouden op 1 December.

(16) Ten huize van Blanquaert, te Serskamp, werden, bij zijn aanhouding, papieren van Lede teruggevonden.

rebelle» (17). Onder de verantwoordelijken voor de feiten van Lede werden nog vernoemd : J.B. Michiels, van Oudegem, en Joos Ghijsels, van Lede.

't Is maneschijn, schrijft de verslaggever. Te half elf 's avonds luiden de klokken opnieuw te Moorsel, Meldert, Teralfene, Hekelgem, Erembodegem, Denderleeuw, Welle, Haaltert, Mere, Erpe, Nieuwerkerken, Lede, Hofstade, Wieze en Herdersem. Aalst was omgeven van opstandelingen en mocht zich elk ogenblik aan een overval verwachten. Dit gebeurde dezelfde nacht, omstreeks 11 uur. Een 300tal boeren (18) vielen «roepend en tierend «Leve de Keizer» en «Weg met de dwingelanden» de stad aan en poogden er binnen te dringen langs de Kattestraat. Deze groep stond onder leiding van de zoon van Biezen, brouwer te Gijzegem. De Aalsterse wachtpost trok zich schietend terug. «De 1e, 2e en 6e Cie van het 13e regiment jagers» kwamen «onze moedige vrijwilligers, burger Portelange, commandant Caboche e.a.» ter hulp en sloegen de boerenaanval af. De brigands trokken door de meersen, langs de Dender, op Dendermonde terug. Een brigand werd gedood (19).

De schepen van «Offstadt», Michel van Hoeck, aanzag het als zijn plicht, bovengenoemde van Biezen, evenals «de zoon van Cauter», van Hofstade, te Aalst aan te klagen, als deelnemers aan de aanval op de stad. — **Vervolgt.**

HOFSTADE. **Jozef de Brouwer.**

---

(17) Een lijst van de vrederechter van Lede, noemt, boven de aangegeven personen, andere die dienen te worden aangehouden : «de Vleeshouwer, chef; Frans Hofman, chef; Fr. d'Hondt, chef et voleur; Karel van Landuyt, Paul d'Haese, ardent rebelle; Jaspar, cabaretier à Schoonaerde, chef battant la caisse; Pieter D'Hooge, Schoonaarde; Arm. van Herzele, «ardent rebelle»; Decker, gendre de van Breugel, chirurgien à Lede, zélé rebelle; De Taey, fils de Pierre, de Wichelen, dont le père a été tué à Wetteren; J.B. Blankaert, échevin de Serskamp, zélé rebelle; Fr. Dorbinie, l'Ex-agent de Serskamp; Jozef de Beul, Serskamp; Josse Gysens ou Gysels, Lede; Boudewijn de Mol, ardent rebelle; Alexander Lefèvre, ardent rebelle; Frans de Gend; Jozef van Leuven, Lede; Filip Mol, ex garde champêtre de Wichelen; Jan Muyter van Lede; Paul Jozef Lowie, metser, Lede; Henri Smeekens, Lede; de zonen van Spaens, Lede; Rochman, van Wichelen, méchant; Jean Coens, déserteur autrichien, brûleur des papiers à Lede; Nelle ou Corneel, domestique de messager de van Auwermeire, rebelle ardent; Corthals, natif de Erpe, habitânt de Oudegem, paardenkoopman, was te Zele en te Berlare, gewapend met pistool en sabel; Adr. Roelant de Smetlede, spion et rebelle; Adr. Zegers et Adr. van der Mersch, de Gijzegem, vielen gewapend Aalst aan op 2 Brumaire 's avonds; Karel Stelfens van Lede, verplichtte de anderen deel te nemen aan de strijd; van der Voorde, van Brussel; Philippe de Mol, cabaretier à Wichelen-Margote, chef; van Stalen, tambour.

(18) De verslaggever schreef eerst 200; dit getal werd achteraf gewijzigd in «3 à 400».

(19) «Tot vijfmaal toe wordt de stad aangevallen tussen 23e en 26e, en een laatste schermutseling vindt plaats op 30e Oktober» (Verhaegen, blz. 363).

De Zeeberg te Aalst

«What 's in a name ? — Wat zit er in een naam ?» is een vraag die voortdurend gesteld wordt door de immer vorsende geest van de mens.

Een naam die de nieuwsgierigheid prikkelt, niet alleen bij de Aalstenaars, maar ook bij andere Vlamingen die de reclameborden van de bekende brouwerij op hun weg ontmoeten, is voorzeker Zeeberg. Er is te Aalst immers noch «zee», noch noemenswaardige «berg», althans daar aan de Denderbrug niet, waar de aldus genaamde brouwerij zich bevindt. Er rijzen soms wel «waterbergen» op in de zee, bij hoog tempeest, en er staan «zandbergen», duinen aan de zee. Het een en het ander is natuurlijk uitgesloten te Aalst. Wat dan ?

Spitsvondige, maar zeer naïeve archaeologen hebben gemeend dat de naam zou ontstaan zijn «toen de zee nog tot Aalst reikte»... Meer voorzichtige belangstellenden hebben bedacht dat **zee** wellicht overdrachtelijk kon bedoeld zijn, voor de in het winterseizoen geregeld overstroomde meersen aan de Molenbeek of Mijlebeek (**mijle** betekent trouwens «moeras»), op de rechteroever van de Dender, en de plaats op de linkeroever zou dan als een «berg» boven die «zee» uitsteken... Misschien zijn er nog andere verklaringen in omloop; maar al deze die draaien om **berg,** «grondverhevenheid», moeten falikant uitlopen.

De oplossing is veel eenvoudiger : er zit een ander woord in, namelijk Mnl. **berge, barge,** «schip», en een **zeeberge** was dus een schip dat ter zee uitvaarde. Onze plaatsnaam bewaart alzo een onvermoede geschiedkundige herinnering : Aalst, zeehaven in de Middeleeuwen !

Om dit goed te begrijpen moeten wij uitgaan van de vaststelling dat **zeeberge** hier voor 't eerst en uitsluitend verschijnt als een bepaling om een brug te onderscheiden van de andere : de **Zeebergebrug.** Deze brug lag even buiten de stad en was voorzeker de voornaamste; hier liep de grote weg naar Brussel en Keulen over het water. Zij wordt reeds vermeld in 't begin van de 15e eeuw, maar was ongetwijfeld veel ouder, al droeg zij dan nog niet die naam. In 1507 werd zij vernieuwd. (1)

De overkant van de Dender, uit Aalst beschouwd, werd aangeduid als «buiten de Zeebergebrugge»; de wijk, die zich aan de stadskant ontwikkelde, als «bij de Zeebergebrugge», later kortweg «aan

---

(1) F. de Potter en J. Broeckaert, Geschiedenis van Aalst, I 156; 1468 **Zeeberghebrugghe** (aldaar I 29); 1566 **buyten der Zeeberghen brugghe,** J. Lindemans, Aalstersse Plaatsnamen, in Mededelingen Vla. Toponymische Vereniging Leuven, XV (1939), 17-40, waar wij onze etymologie reeds beknopt genoteerd hebben.

de Zeeberg», «de Zeeberg», en de brug zelf, «de Zeebergse brug» (nu verstaan als «de brug bij de Zeeberg»).

De betekenis van de naam is dan wel «brug waar de zeeberge, d.i. de berge of schuit die ter zee uitvaarde, haar vaste aanlegplaats had. Het geregeld verschijnen van een schip dat van overzee kwam (waarschijnlijk van Londen, maar het kan ook van de Franse of Hollandse kust geweest zijn), tot een zo diep in het land gelegen plaats als Aalst, was wel een omstandigheid die indruk kon maken en aanleiding geven tot de onderscheiding van een bepaalde brug. Bij die brug moesten heel wat koopwaren verhandeld worden, aangezien, zoals wij reeds zeiden, de grote handelsweg die Vlaanderen met Brabant, Luik en Keulen verbond, er over liep.

En groot schip kan die zeeberge dan toch weer niet geweest zijn, vermits rekening diende gehouden met de breedte en de diepte van de Dender en de kronkels en bochten in haar oude loop. Maar de zeevaartuigen van die tijd waren ook niet groot; de vloot van de Vikings vaarde nog heel wat verder de rivieren op. Evenwel is het feit dat een zeeschip, het weze dan van bescheiden afmetingen, van Dendermonde de Dender op vaarde tot Aalst, — zodat de Aalstenaars niet meer verplicht waren al hun produkten van of voor overzee te Wichelen te gaan verhandelen, zijnde aldaar de enige aanlegplaats op de Schelde binnen het oude Land van Aalst —, is het aanstippen wel waard, in verband met de ekonomische ontwikkeling van de stad in de 14e en 15e eeuw.

Het woord **barghe, berge, berch,** ook **baergie, baertse,** is in de middeleeuwse teksten wel bekend. Het wordt nog opgegeven in onze moderne woordenboeken, als **barge, bargie,** met de betekenis «sierlijke trekschuit» (van Dale), alhoewel het woord, zoals de zaak zelf, verouderd is.

K. Stallaert (Glossarium, i.v. Baertse) haalt volgende teksten aan: uit 's-Hertogenbos, a° 1365, «**tsheeren barghe van Bucstel, — Schonweders barghe**» (maar in een latere copie van dit stuk leest men telkens **berge**); — uit het Gentse, a° 1380, «**den sciplieden van ij baergien**»; — uit Antwerpen, a° 1401, «**der stat baergien**». — Maar de oudste bekende vermelding is wel van 1271, in een charter van gravin Margriete van Vlaanderen, over de tol op de Schelde te Rupelmonde. Er worden daar een aantal types van schepen opgenoemd, die bij de doorvaart te Rupelmonde tol te betalen hadden voor hun lading (o.a.: schuiten, koggen, scharpoisen, flotscip, dormscip, gienner, enz.), waaronder ook **berch** opgegeven wordt. (2)

Deze vermelding is bovendien voor de taalgeschiedenis merkwaardig, omdat wij hier een van de oudste voorbeelden treffen, in Vlaanderen, van de palatalisatie van **a** voor **r** + **konsonant;** een verschijnsel dat thuis hoort in Brabant en zich, van hieruit, verspreidde

---

(2) Fl. Prims, Antwerpen en de Tol van Rupelmonde, overdruk uit Mededelingen van de Academie van Marine, III 1940-1946.

over geheel Zuid-Nederland (3). Het is dan ook goed mogelijk dat men, te Aalst, van 't begin af, **zeeberge** gezegd heeft voor **zeebarge.**

Barge, berge, is een ontlening aan het Frans **barge,** waarmede, in de Middeleeuwen, een platboomd schip met vierkantig zeil aangeduid werd. De ontlening kan op verschillende tijden en plaatsen geschied zijn, daar wij in het Mnl. naast de vormen **barghe, berghe, berch,** er andere aantreffen die de Franse uitspraak meer benaderen : **baertse, baergie, bargie.**

Het Frans **barge** is, op zijn beurt, een normale ontwikkeling van Lat. **barca,** eigenlijk een diminutiefvorm **(*barica),** van **baris,** «roeiboot», een algemeen woord in het Middellands zeegebied, bekend in het Latijn en in het Grieks, ontleend ten slotte aan het Egyptisch **bari.** Het leeft thans nog voort op alle kusten van de Middellandse zee : Spaans en Italiaans **barca,** Frans **barque, barquette** enz. Op de Noordzeekusten geraakte het woord ook in omloop, denkelijk door bemiddeling van de kruistochters, die gelegenheid genoeg hadden om kennis te maken met de vaartuigen uit het Zuid-Oosten. Van daar Oudnoors **barki,** Middelnederduits en Middelnederlands **barke,** thans **bark,** «groot koopvaardijschip, drie masten voerend, waarvan de twee voorste met razeilen, en de achterste met gaffelzeil en gaffeltopzeil» (van Dale). — **Barkas,** «zware sloep, soms bewapend», komt van het Spaans **barcaza,** een augmentatief van **barca.**

Wanneer wij nu terugwandelen in de geschiedenis van ons woord **Zeeberg,** komen wij tot de volgende verrassende semantische aaneenschakeling : roeiboot op de Egyptische kust — vaartuig in de Middellandse zee — platboomd Frans zeilschip — vaartuig naar dit model in Vlaanderen — bepaalde zeeboot die de Dender opvaarde tot Aalst — brug waarbij dit schip te Aalst aanlegde — plaats bij die brug — brouwerij aldaar — bepaald soort van bier uit die brouwerij. Niet waar dat de woorden soms een eigenaardige geschiedenis inhouden ?

Ik weet niet of de Aalsterse brouwerij een handelsmerk gebruikt; zoniet kon zij een mooi vignet laten tekenen, voorstellend een middeleeuws zeeschip, alle zeilen uit, ter versiering van haar reclamemateriaal en ter vulgarisering van de betekenisinhoud van een woord dat voor de geschiedenis van Aalst niet zonder belang is. (*)

LAKEN. **Jan Lindemans,**
lid van de Kon. Vla. Academie v. Taal- en Letterkunde.

---

(3) B.v. : **merkt, erg, berm,** voor **markt, arg, barm; heerd, peerd,** voor **haard, paard.** Oudste voorbeelden voor Dendermonde : 1415 **vestberm, jaermerct;** voor Aalst : 1447 **merct.** Zie B. van den Berg, in Leuvense Bijdragen, XXVIII, 27-47.

(*) We kunnen deze vernuftige en taalkundig stevig gefundeerde uiteenzetting, waarvoor we onze bevoegde medewerker van harte danken, toch niet zonder enig voorbehoud opnemen. De auteur voert geen geschied- of oudheidkundige bewijzen aan en... die zijn er ook niet, zover we weten, wat nogal zonderling aandoet voor een zo belangrijk feit uit de middeleeuwse ekonomische geschiedenis van Aalst. — **V.**

De stichter van de Kartuize te Sint-Martens-Lierde (1329-1783)

In de Middeleeuwen, tijden van geloof en ridderschap, kende het kloosterleven in de Lage Landen aan de zee een nooit geëvenaarde bloei. Edellieden en grondeigenaars waren niet enkel edelmoedig tegenover abdijen en kloosters, welke ze met landerijen, tienden en allerlei inkomsten mild begiftigden, in vele gevallen traden zij zelve als stichters op.

De Orde der Kartuizers, in 1084 door de H. Bruno van Keulen gesticht, kreeg pas in het begin van de 14e eeuw in onze gewesten vaste voet. De eerste kartuize in de Nederlanden, te Herne bij Edingen, dagtekent van 't jaar 1314 (1). Deze van Leuven, in 1491 opgericht, sloot de reeks. Op dat ogenblik telde de Kartuizerorde in de Nederlanden twintig kloosters, waaronder één voor vrouwen (2).

De kartuize «St-Martens-Bos» (3), te St-Martens-Lierde, dateert van 't jaar 1329. Ze dankte haar ontstaan aan de vrijgevigheid van Jan Gheylinc, inwoner der stad Geraardsbergen. De stichter behoorde tot 'n rijke en zeer in aanzien staande poortersfamilie dezer stad. De Gheylinc's bezaten in de omgeving grote grondeigendommen, zoals te St-Martens-Lierde, Schendelbeke en Moerbeke (4). In menige oorkonde uit deze tijd vinden we leden der familie uitdrukkelijk als burgers der stad vermeld. In 'n verkoopakte van 1274 noemt Egidius van Schendelbeke «Nicholaus Gailinc borgois de Gramont» (5). 'n Beëigeningsakte van 1297 (n.s.) vermeldt «Claus Gaylinc, Jean Gaylinc, Gerard Gaylinc» als leenmannen van ridder Raas van Liedekerke, heer van Boelare. Dit stuk hebben ze met hun eigen zegel bevestigd (6).

Van 1269 tot 1445 hebben Gheylinc's het ambt van schepen der stad bekleed (7). In deze hoedanigheid ondertekende hogervermelde Niklaas in 1274 (n.s.) 'n pachtakte van het Hof van Lierde (8). De

(1) LAMALLE, A. Beeltsens et J. Ammonius. Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérinnes... blz. 9.

(2) DU MOUSTIER, Uit Koor en Kluis. Zie een korte beschrijving van ieder dezer kartuizen van blz. 129 tot 144.

()3 Ze kreeg die naam naar de plaats waar ze gebouwd werd. In oorkonden en archiefstukken komt ze voor als: Silva Sancti Martini (1330), le Bos Saint Martin (1330), Sente Martinsbossche (1330), in Bosco (1346), Tsartrousen van den Bossche (1350), Ten Bossche (1356), la maison de la Forest (1407), Bois Saint Martin Lierde (1416).

(4) Geraard, heer van Viane, verkocht in 1290 aan Niklaas Gheylinc 33 bunder land te Moerbeke. — de PORTEMONT, Recherches II, blz. 337.

(5) Rijksarchief Gent. Fonds Kartuizers St-Martens-Bos. Oorkonden (verkoop de Portemont) nr. 2742. Orig. vidimus van Jan van den Walle «heere van Morenbrouc». Dateert van 24 December 1447.

(6) Inventaire... I, nr. 3, blz. 6-7.

(7) zie Lijst der Schepenen van Geraardsbergen 1202-1794, de PORTEMONT Recherches... II, blz. 27-64.

(8) d'HERBOMEZ, Chartes de l'Abbaye St Martin de Tournai, T. II, blz. 317-319.

stichter was zonder twijfel familie van Niklaas, want Jan vernoemt hem als een der uitvoerders van zijn testament (9).

Een ander lid der familie, Adriaan, was in 1301 meier van St-Martens-Lierde (10).

Of Gillis, Hannekins en Arnekins Gheilinc, die in de stads- en baljuwrekeningen 1280-1336 van Gent, voorkomen, met de Gheylinc's van Geraardsbergen verwant zijn, kunnen we niet bevestigen (11).

Ook Jan Gheylinc was burger van Geraardsbergen. Zo betitelde hem de abt van Ninove in een ontlastingsakte van 1292 (12). In zijn testament van 1333 eigende Jan zichzelf deze titel toe (13). Waarschijnlijk is hij het die in 1332 het ambt van meier te Schendelbeke uitoefende (14). Wat best kan, als we aannemen mogen dat zijn vader, ook een Jan, toen reeds overleden was. Ten andere, we weten met zekerheid dat hij te Schendelbeke een versterkt kasteel en een leengoed bezat (15). Evenals Adriaan Gheylinc had ook Jan te St-Martens-Lierde eigendommen, en wel op St-Martens-Bos — een wijk van deze gemeente — ten bedrage van dertig bunder (16). Dat hij een der rijkste burgers van Geraardsbergen was, kunnen we bevestigen door zijn testament van 21 September 1333, waarin hij abdijen, kloosters, kerken en pastoors geldelijk begunstigt. Ook had hij een eigen zegel (17) : schild met schuinbalk, bezet met drie kepers, vergezeld in het linker kwartier van een aankijkende leeuwenkop. Randschrift : Sigil. um : Ioh...

Het kon dus niet anders, of de Gheylinc's kregen, om de hoge maatschappelijke en politieke stand der familie, niet alleen aanzien, doch tevens invloed aan het hof van de graaf van Vlaanderen.

Jan Gheylinc werd raadsman van Lodewijk van Nevers. In deze functie zegelde hij in de tijdspanne 1327-1333 verschillende akten (18). Het ambt van raadsman bracht hem in nauwe vriendschap met de graaf. In de amortisatiebrieven der stichting van St-Martens-Bos vleide de graaf hem met de woorden «onze beminde vriend en raadsman» en «onze trouwe vriend en raadsman» (19). Deze uitlatingen van genegenheid staafde Lodewijk van Nevers met 'n bijzondere at-

---

(9) Inventaire... I, nr. 15, blz. 14-16.
(10) Inventaire... I, nr. 5, blz. 8.
(11) VUYLSTEKE J. Gentsche Stads- en Baljuwrekeningen 1280-1336, blz. 29.
(12) de PORTEMONT, Recherches... II, blz. 336.
(13) Inventaire... I, nr. 15, blz. 14-16.
(14) Inventaire... I, nr. 10, blz. 11.
(15) VICOMTE GHELLINCK d'ELSEGHEM, Chartes et Documents concernant la Famille van Vaernewyck. T. I, blz. 108-110.
(16) Inventaire... I, nr. 7, blz. 9.
(17) gehecht aan zijn definitief testament 21 Sept. 1333.
Inventaire... I, nr. 15, blz. 16.
(18) VICOMTE GHELLINCK d'ELSEGHEM, Chartes et Documents concernant la Famille van Vaernewyck. T. I, blz. 108-110.
(19) Rijksarchief Gent, Fonds Kartuizers St-Martens-Bos. Cartularium, fol. 2 vo. - 3 ro. : «Copie van eener lettre, daerin dat de grave Lodewyc Jan Gheylinghe consent gheeft te stichtene een huus van onser ordene ende daerin dat hy admortizeert 't goet ten Bossche... (16 Dec. 1328); id. fol. 3 ro. : «copie van eener lettre van ottroye ende consente ghegheven by den grave Lodewyc Jhan Gheylinghe te stichtene ons godshuus ter plaetse daert staet». (22 Okt. 1329)

tentie. De graaf strafte Geraardsbergen met 'n zware boete, omwille van hare opstandigheid. Twaalf burgers bleven vrij van deze wraakmaatregel. Jan Gheylinc was een hunner. Bij akte van 29 Mei 1333 ontsloeg Lodewijk van Nevers zijn raadsman en diens gezin van de afgekondigde strafmaatregelen (20).

Het ambt en de eer van grafelijk raadsman vielen Jan Gheylinc heel zeker niet toevallig of onverdiend te beurt. In het graafschap waren er veel edellieden, die maatschappelijk meer dan één trapje hoger stonden. Lodewijk van Nevers moet zonder twijfel getroffen geweest zijn door de bijzondere karakter- en geesteseigenschappen van Jan. Ook in de kerkelijke kringen kwam deze waardering tot uiting. Jan van Florentië, vikaris-generaal van het bisdom Kamerijk, die de toelating tot bouwen van St-Martens-Bos verleende, kenmerkte de stichter als een wijs en taktvol man (21). Aymo, algemeen prior der Kartuizerorde, prees hem ook in die zin (22).

Dit zijn vaststaande feiten. Nochtans hebben vroegere geschiedschrijvers met het werkelijke levensverhaal van de stichter een loopje genomen. Van Waesberghe is er mee begonnen. Deze 17e eeuwse geschiedschrijver vertelt ons dat Jan Gheylinc niets meer was dan een boer, wel niet zonder fortuin. Hij bracht het tot stalmeester bij een edelman aan het grafelijk hof. Hij klom op tot hoger diensten bij zijn meester, bij zover dat hij de dochter van zijn heer ten huwelijk kreeg. Maar het rijke meisje voelde zich met de paardenknecht van haar vader niet vereerd. «Wees gerust, de paardenknecht zal u niet deren», verzekerde haar de paardenkecht de eerste avond. Hij verliet zijn vrouw en zocht de eenzaamheid op. De vele vermaningen, én van familieleden én van de bisschoppen, vermochten niet hem te bewegen het huwelijksleven voort te zetten. Om zijn eigen zaligheid en deze van de zijnen te verzekeren, besloot hij een kartuize te bouwen. Van Waesberghe verklaart deze gegevens te hebben ontleend aan de overlevering der monniken van St-Martens-Bos (23).

Dit verhaal — het lijkt wel 'n legende — komt heel zeker niet overeen met de waarheid. Wou van Waesberghe enkel 'n stukje romantiek neerschrijven ? Volgens de Portemont (24) zou hij hier Jan Gheylinc verward hebben met Willem van Duivenvoorde, stichter der kartuize van Geertruidenberg in Nederland, op wie dit verhaal zou toepasselijk zijn.

Zelfs als van Waesberghe zich vergist heeft, dan nog is niet alles opgelost, want de stichter van Geertruidenberg was 'n vertrouwe-

---

(20) de PORTEMONT, Recherches... I, blz. 254-255. De schrijver geeft hier het stuk in zyn geheel.

(21) Rijksarchief Gent. Fonds Kartuizers St.-Martens-Bos. Cartularium. Fol. 3 vo.: «Copie van eener lettre, waerin dat 's biscops vicaris van Camerycke consenteert ons hier te wonene, gode te dienene ende een kerkhof te hebbene etc. (Juni 1330).

(22) Rijksarchief Gent. Fonds Kartuizers St-Martens-Bos. Oorkonden. Supplement. Oorkonde 11 Decemb. 1328 (Orig.) Schikkingen getroffen door «Frater Aymo», algemene prior der Orde, tot het stichten van St-Martens-Bos.

(23) van WAESBERGHE, Gerardimontium, Liber Secundus, Caput IV.

(24) de PORTEMONT, Recherches... II, blz. 337.

ling van graaf Willem. Zijn fortuin gold als een der grootste van zijn tijd. Hij bezat de hele streek tussen den Bos en de Moerdijk tot aan de huidige Belgische grens. Ook had hij vele leengoederen in België, Zeeland, Utrecht en Holland (25).

De Portemont steunt in zijn bewering op een nota van Raissius, die van Waesberghe wou verbeteren. Te oordelen naar de stand van Willem van Duivenvoorde, schijnt het gewaagd de nota van Raissius en de bewering van de Portemont te volgen. Wat vermeld verhaal zelf betreft, het kan in geen enkel geval op Jan Gheylinc toegepast worden. 't Is dan ook niet te begrijpen dat Laenen zich door van Waesberghe heeft laten inspireren. Zelfs ging hij verder, want volgens hem was Jan niet alleen stalmeester en later 'n gunsteling van Lodewijk van Nevers, doch ook zijn schoonzoon (26). Dat is louter onzin.

Jan Gheylinc was gehuwd en had kinderen. Toen de graaf in 1333 Jan en zijn gezin van de zware boeten ontsloeg, dan bepaalde hij duidelijk «...il et si hoirs nei de luy et qui naistront de li et de sa femme s'il l'avoit en temps avenir...».

Zijn echtgenote komt niet altijd onder dezelfde naam voor. In het aanhangsel van z'n eerste testament, daterend van 8 Nov. 1332, noemt Jan zijn vrouw «Elisabeth de Goddeide» (27). Lindanus, die het grafschrift der echtelingen van Gaillardus heeft afgeschreven, noemt haar Isabella de Goede (28). In de exoneratielijst der fundaties, opgemaakt bij de afschaffing van St-Martens-Bos (1783) staat er letterlijk : «item un anniversaire pour Jean Gheylinck et sa femme Goddaida» (29). Haar ware naam is dus wel, steunend op betrouwbare stukken : Elisabeth de Goddeide. Vermeld grafschrift van Gaillardus geeft 8 Okt. 1331 als haar sterfdatum aan. Dat kan juist zijn, want we weten, uit het aanhangsel van Jan's testament dat ze op 8 Nov. 1332 reeds overleden was.

Dat de milde schenker in de kartuize af en toe verbleef, is wel aan te nemen. Doch geen enkel bewijsstuk ligt bij de hand om te bevestigen dat de stichter zijn laatste levenstijd zou hebben doorgebracht als kartuizer in zijn eigen stichting.

Het is Raissius die zulks vertelt : «'t Gaat om zo te zeggen alle geloofbaarheid te boven, dat de stichter in eigen persoon, zo in aanzien bij de Belgische vorsten, zijn waardigheid neerlegde en de regel der kartuizers naleefde. De man, die gewoon was om te gaan met de grootsten van het Rijk, kondt ge hier zien als een doodgewoon broeder, die zich in alles trachtte te versterven, die alle soort vernedering zocht : het misprijzen van familie en vrienden, de spotternij van het volk... Ge zoudt opgemerkt hebben hoe deze aristokraat zich onder het juk der gehoorzaamheid gedroeg als 'n lijk, dat niet tegenstribbelt waar ge het ook leggen wilt...» (30).

Jan Gheylinc koos zijn begraafplaats in de kartuize van St-Mar-

(25) SCHOLTENS, Mr. H.J.J., De Kartuizers by Geertruidenberg, blz. 35-36.
(26) LAENEN, Kerkelijk en Godsdienstig Brabant II, blz. 63.
(27) Inventaire... I, nr. 12, blz. 12.
(28) LINDANUS, Teneraemunda, blz. 170.
(29) Rijksarchief Gent. Fonds Kartuizers St-Martens-Bos. Bundel nr. 64.
(30) RAISSIUS, Origines Cartusiarum Belgii, blz. 41.

tens-Lierde, waar zijn echtgenote reeds rustte. Hij wilde op zijn graf een behoorlijk gedenkteken, ten belope van 60 pond parisis (31). Tijdens de plunderingen der geuzen ging dit verloren. De stichter overleed vóór 26 Mei 1335.

Het grafschrift dat Lindanus uit Gaillardus heeft afgeschreven : «Hic jacet Joannes Gheilius : obiit anno 1333. die 16 Septemb. et Isabella de Goede, ejus uxor, obiit anno 1331. 8 octob.», is grotendeels verzonnen, althans de naam van de echtgenote en de overlijdensdatum van Jan. Moest het grafschrift juist zijn, dan zou de stichter zijn definitief testament (21 September 1333) opgemaakt hebben vijf dagen na zijn dood !

'n Kleine witmarmeren steen in de vloer van de parochiekerk te St-Martens-Lierde — de vroegere kartuizerkerk — zou, naar veler mening, de plaats aanduiden waar de stichter en zijn echtgenote begraven liggen.

Het openbreken van de vloer kan dit geheim ontsluieren.

EREMBODEGEM. **Valeer Gaubiomme.**

BRONNEN.

A. — **Onuitgegeven**

Rijksarchief Gent. Fonds Kartuizers St-Martens-Bos.

B. — **Uitgegeven**

— GHELLINCK d'ELSEGHEM, Vicomte de : Chartes et Documents concernant la Famille van Vaernewyck. T. I. (Gand, 1899).

— HERBOMEZ, (Armand d') : Chartes de l'Abbaye St Martin de Tournai. T. II. (Bruxelles, 1901).

— INVENTAIRE des Archives du Château d'Elseghem. Tome I. Le Chartrier des Ghellinck. Audenarde, 1919 (niet in de handel).

— LAENEN, (Dr. J.). Kerkelijk en Godsdienstig Brabant. Dl II (Antwerpen, 1936).

— LAMALLE : A. Beeltsens et J. Ammonius, Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérinnes-lez-Enghien, publiée et annotée par Edmond Lamalle S.J. (Louvain, 1932).

— LINDANUS : Teneraemunda (Antverpiae, 1612).

— MOUSTIER, (Benoit du,) Uit Koor en Kluis (Schiebroek, 1937).

— PORTEMONT, (Aug. de) Recherches Historiques sur la Ville de Grammont. Twee delen (Gand, 1870).

— RAISSIUS : Origines Cartusiarum Belgii (Duaci, 1632).

— SCHOLTENS, (Mr. H. J. J.) De Kartuizers bij Geertruidenberg. Overdruk uit «Bossche Bijdragen. Bouwstoffen voor de Geschiedenis van het Bisdom 's Hertogenbosch. Deel XVIII. Aflevering 1 October 1941.

— VUYLSTEKE, J. : Oorkondenboek der Stad Gent. Gentsche Stads- en Baljuwrekeningen 1280-1336 (Gent, 1900).

— WAESBERGHE, (Joannes van). Gerardimontium. (Bruxellae, 1627).

(31) Inventaire... I, nr. 15, blz. 14-16.

Persoonsnamen in Ninoofse Plaatsnamen.

BRONNEN.

Cart. B. - Cartularium Blasere (RA.G., Abdij S. Cornelis, Ninove) (1).
Cod. Abb. - Oorkonden v. de Abdij v. S. Cornelis (RA.G.).
Gr. - Grondboeken van Ninove (RA.G.).
Kr. - Kerkrekeningen, Ninove (RA.G.).
Pb. - Pachtboek S. Cornelis (RA.G.).
R. Abd. - Rekeningen S. Cornelis (RA.G.).
Rb. - Rentboek van het Domein van Ninove (A.RA.) (2).
R.D. - Rekeningen van het Domein van Ninove (A.RA.).
Stadsr. - Stadsrekeningen van Ninove (A.RA.).
Straats. - Straatschouwingen, Ninove (RA.G.).

EXTRA-MUROS.

Er zijn in de toponymie van Ninove, extra-muros, een twintigtal persoonsnamen, op een totaal van ongeveer 200 grondelementen. De persoonsnamen staan dus tegenover de andere toponiemen als 1 tot 10. Met uitzondering van drie psn., die alleen voorkomen, vinden we ze steeds in samenstelling met andere grondwoorden.

ABRAHAMSWEGEL. — Moderne benaming van een wegje te Ene (Kaart van Popp).

ADELINSBERG - AALSTBERG. — In campo qui dicit adelens berch (Cod. Abb. 1311), anden adelijsberch (Pb. 1426), op den alysberch (R. Abd. 1429), an den alinsberch (id.), den adelens berch (Id. 1447), adelinsberch (Id. 1450), adelysberch (Pb. 1462), alisberch (Pb. 1526), halysbeerch (Pb. 1527), opden oelstberch (Schepenboek 1616), op den holsberch (1665), alisberch (Pb. 1673), den aelstberch (Pb. 1676), aalstbarm (Kad.). — Door het wegvallen van d en n ontstonden uit Adelens en Adelinsberg de vormen Alis- en alesberg, met de klemtoon op de lange a. Door samentrekking ontstond Aalsberg en door dialectische afkorting van de aa vóór ls kwam het tot korte o in holsberg en een samenvallen met de dial. uitspraak van Aalst (Olst), vandaar dus Aalstberg en Aalstbarm. De Adelinsberg ligt natuurlijk aan de weg op Aalst (Bakergem). Het eerste element is de psn. Adelin (Adel + suffix in). Adel als eerste element in de bekende naam Adelbrecht, Aalbrecht (3).

(1) RA.G. — Rijksarchief te Gent.
(2) A.RA. — Algemeen Rijksarchief (Brussel).
(3) Z. Lindemans (J.), Vlaamse Persoonsnamen, bl. 103.

AMELIUS'KRUIS. — Locum qui dicitur amelii crux (Cod. Abb. 1282), an melys cruce (R. Abd. 1464), melis cruce (Pb. 1526), etc... Dit kruis stond langs de weg op Okegem, niet ver van de Rief (Rideve, Rihove). Er leefde in 1233 een Amelius, heer van Rideve.

BAARTSVELDEKE. — sbaers veldeken an cruce te proleghem (Rb. 1466), baerts veldeken (Rb. 1617), baersveldeken (Gr. 1653). Er is in 1396 een Johannes de Baers, schepenklerk te Ninove. De vorm baert waarschijnlijk verwarring met baars.

DE BAKERGEM. - culturam de bacrehem (Cod. Abb. 1197), bacrem (Cart. v. S. Cornelis te Mechelen, 14e eeuw), versus bacrem (Cod. Abb. 1311), van bakerem (R.D. 1369), bakerem (Stadsr. 1406), te bakreghem (Stadsr. 1447), bakerghem (Id. 1526), baeckergem (Pb. 1676). Wegens het suffix re/er van in de 12e eeuw is de verklaring v. Först. (O.I.K. 341) van het eerste element als de psn. baki of bako van twijfelachtige waarde. De vorm met -gem is ontstaan naar het voorbeeld van andere -gem-namen. De oudste vorm in bakre + hem. Het huis van een bakre of baker. Voor de verklaring kan de dubbelvorm van bakker (baker), of bake (teken, sein enz...) niet in aanmerking komen. Misschien wel bake (zwijn). Baker zou in dit geval mogelijk een naam zijn in verband met de varkenskweek. Er is in 1371 (Rek. Baljuw v. Nin.) een Hannekine bakermanne ende berchmanne... Deze Hannekine is de man met de «berch» (= beer, mannelijk zwijn). Wat kan «bakermanne» dan betekenen? Zo niet: varkenshoeder, of -kweker, of iets in verband met de varkenskweek.

DE BERVOET. — Prati de bertenvoert, in loco dicitur bertenvoert (Cod. Abb. 1270), den bervoet (Kaartb. Abd. 1645), bervoet (Pb. 1668), den berrevoet (Pb. 1683).

Het eerste element is de psn. Bert(en), familiare vorm van Brécht (4); het tweede element is voorde, een doorwaadbare plaats. De weide ligt op de rechteroever van de Dender, op het grondgebied van Meerbeke, tegen de Wolfputbeek. Op de linkeroever ligt het grondgebied van Ninove. Door deze voorde kwam men van Meerbeke naar Ninove. Hier stond een hoeve, mogelijk in de 12-13e eeuw bewoond door een zekere Brecht.

HET BOLLUS OF BOLUSGAT. — Int bollicxgat (Wet. Kamer, ARA, Br. 1398), dbollecx gat (Pb. 1444), biden bollus gate (Rb. 1466), an bollinsgat (R.D. 1494), an bollincxgat (Stadsr. 1497), by tbolusgat, tbolisgat (Rb. 1617), van een stichel aen bolusgat (Straats. 1651), boelensgat (Straats. 1702), bollensgat, bollesgat (Straats. 1747).

In de Nederwijk. Dit gat is een toegang naar de Ninoofse kouter en was afgesloten met een houten of ijzeren hek (stichel).

Hier woonde een zekere Bollu of Bolo (z. Först. I, K. 325-26) (5). De overgang van korte u naar i (Ninoofs pit = put) was er reeds

---

(4) Z. Lindemans (J.), Vlaamse Persoonsnamen, bl. 95-96.

(5) Z. ook Carnoy, Dict. Top., bl. 76.

in de 14e eeuw. Zo ontstond nevens bolus de vorm bolis en de hypercorrecte bolins/bollins leidde noodzakelijk tot verwarring met een andere psn. Bollink (bol + ling). De oe van boelengat is de zachtlange o als oe in het Ninoofs, als in oeven (= oven). De gedurige afwisseling tussen l en ll en de verwarring met Bolling wijzen op volgende uitspraken : bollis, boelis, bollink, boelink... Een echte mengelmoes van vormen !

DIEDELWEERD OF DIERENWEERD. — Van den diedel weerde (R.D. 1367), den diedelen weerde (R.D. 1372-73), diedelwerd (R.D. 1418), dieldewerd (R.D. 1450 tot 53), dierenweert (Id. 1454), dierenweert (Id. 1515), dierenwaert (R.D. 1526), etc...

Het eerste element Diedelen is de zwakke vorm van de psn. Diedel. Diedel is een afleiding van Died, uit Theud (z. Först. I, P, K. 1409). Thiud = volk. Door syncopering van d en assimilatie van l-r tot r-r ontstond Dierenweerd uit Diedelenweerd. De sterke vorm van Diedel gaf aanleiding tot meer storingen. Diedelsdelle werd te Ukkel ten slotte : Diesdelle (6). Uit Diedelsdelle ontstonden : door dissimilatie van l-l tot r-l Diedersdelle; syncopering en samentrekking Diersdelle; met wegvallen van r voor s Diesdelle; met v als overgangsklank Dieversdelle; met dialectische ey voor ie Deyversdelle... (Diedel)weerd is een Denderweide, omgeven door smalle grachten.

DE ENE. — HUNI. Supra huene (Cart. Abd. St. Cornelis, Mechelen) (7), op de huene (Pb. 1462, 1471), op de hoeune (Pb. 1525), op de hoone (Pb. 1527), dheune (Straats. 1648), dhuine (Gr. 1653), op dhoine (Pb. 1689), dhune (Straats. 1700), dheune (Id. 1730), d'heune (Pb. 1769), heen (Kadast.). De oorspronkelijke naam was Hûni (z. talrijke vormen bij Först. I, P., Kol. 929-30). De overgeleverde vormen verraden het bestaan van een dubbelvorm, de ene met uu, de andere met eu. Dit wijst, alhoewel sommige vormen wat laat komen, op volgende mogelijke ontwikkeling : van oe door umlaut tot uu (dhune, dhuine, en misschien dhoine, oi Ninoofs voor ui). Van uu naar eu en door ontronding naar ee (huene, heune, heen). De vorm met oo (hoonē, en misschien ook hoine en hoeune) is hypercorrect : de scherplange oo is (en was dus zeker begin 16e eeuw) eu in 't Ninoofs. Deze ontwikkeling is verwant, in 't Ninoofs, met : molen, meulen, melen; slotel, sleutel, sleter; heuvel, hevel. Ter vergelijking in Ninoofse stukken : M o l e n : in de 14e eeuw o en ue; 15e eeuw o, ue (overwegend) en eu; 16e vooral eu. H e u v e l : afwisselend eu en ee (1654). S l e u t e l : 14-16e o en ue (overwegend). Het hof en de molen te Ene waren eigendom van de Abdij. Thans is Ene een klein gehucht, aan de samenvloeiing van Kipsteek- en Leebeek.

DE GIJZEGEM. — Apud gisengem (Cod. Abb. 1165), gisengem (Id. 1167), op ghiseghem (Pb. 1527), geyseghem (Gr. 1653), ghyseghem (Gr. 1654). Oorspronkelijk : Gisingaheim, de woning van Gis

---

(6) Van Loey (A.). Nederl. Plaatsn. te Elsene en Ukkel, bl. 271. Ook : Carnoy, o.c., bl. 130.

(7) Volgens J.J. de Smet : dateert uit begin 14e eeuw.

en de zijnen (Först. I, P., 642). Betekenis van Gis onzeker. Gijzegem was een kleine hoeve bij Ruibroek, opgenomen in het domein van St. Cornelis.

HUIKSBARM. — Huijxbarm (A.RA., Kaart nr. 986). Derde benaming voor Adelinsberg (z.h.). Waarschijnlijk familienaam.

ISEWIN. — Van den cleinen ysewin, 3 dagw. (Rb. 1466), van den grooten ysewiin metten hende an de dendere (Id.), ysewyn (Rb. 1617, 1629). (Z. Först. I, P., 970, 1608). Ise betekent hard en glanzend en Win : vriend (8).

JANSBOS. — Sylvae quae dicitur Johansbosc (Cod. Abb. 1197), Jansbosch (id. 1311). Te Bakergem, aan de Leebeek.

CEULENERE VELDEKEN. — Ceulenaer veldeken (Kaartb. Abdij 1644), Ceuleneire veldeken (Gr. 1653). In gans het Nederlands taalgebied voorkomende naam, ook als : de Coleneer en de Colenaer.

HET HOF VAN LAMBERT. — Post curtim lamberti (Cod. Abb. 1167).

OPHEMMEERS. — An den ophem mersch (Rb. 1466), in den ophem meersch (Stadsr. 1486), anden hoppem mersch (Sententieboek, Nin. 1528), den hoppen meersch (Kerkr. 1650). Naam van de vroegere eigenaar : Jhans oere van oppem (R.D. 1373), Cornillis van oppem (1398).

PICAVETSGAT. — An pykavets ghat (Rb. 1466), te pycavets gate (Rb. 1617). Toegang tot de Ninoofse kouter.

PREULEGEM. — In de strate die men heet te proelegem (Cart. B. 1375), te proleghem (Stadsr. 1431), te proeleghem (id. 1448-49), proleghem (Rb. 1466), te proyleghem (Stadsr. 1516), te prueleghem (Gr. 1653). Nog steeds in de 17e-18e eeuw : prolegem. In de volksmond : Prelegem, dus zelfde evolutie als molen, meulen, melen. Preulegem is thans stadskwartier, oorspronkelijk kleine Frankische hoeve aan de weg naar Gent en Oudenaarde. De oorspronkelijke naam is moeilijk te bepalen, daar we hier te doen hebben met een vleinaam.

RAMARSVIJVER. — De ramarschen vivere (Rb. 1466), ramarschen vyvere (id. 1629). Walteri Ramar (J.J. de Smet, T. II, a° 1197). Ramar = Ram + Mar. Ram hoort mogelijk bij hraban (raaf), z. Först. II, Kol. 534. Mar komt eveneens voor als tweede element in Ratmar, Rasmar. Ook in Gisymaer (14e eeuw te Mechelen en elders). Mar betekent : schitterend, hel (z. Först., IP., K. 1099).

ROELANDSBERG. — Slechts eenmaal op kadasterplan. Niet ver van de Ene. In 1769 was Josephus Roelant pachter van het hof te Ene (eigendom van de abdij van St. Cornelis).

---

(8) Als psn. bij de Flou, en Lindemans (J.), Plaatsnamen in het Aalsterse (Med. Jg. 17, bl. 9 en 19).

dium de Trube (Cod. Abb. 1165), Trubo cum suis appertinentiis (Mir. 1167), die men heet den trube (Cod. Abb. 1351), neven den truebe (Pb. Abd. 1438), den truebe (id. 1522), den trueppe (Pb. 1525), den truup (id. 1540), den triepmersch, triepveldt (Kaartb. Abd. 1645), de triepen (Pb. 1684), in den triep (Pb. 1675), Kadaster : De

DEN TRIEP, DE TRIEPEN. — Super culturam de Ninive allo-Triepen en den Triep. De oorspronkelijke betekenis van Trube is onzeker. Bij Först. (O.IK. 747) vinden we Drub, psn. man van kleine, forse gestalte. In I.P.K. 421, zegt F. : Drubo, misschien voor Drutbald, Drutbert enz. De evolutie van het woord is dezelfde als in het Ninoofs broeder, bruur, brier. De graphieën volgen dus het dialect, met palatalisatie (a° 1351) en later ontronding tot ie.

WEDENKOT. — Curtis Wethencot (Cod. Abb. 1165), wethencot (Mir. 1167), wenden cote (Mir. 1147), wedencot (Cod. Abb. 1403). Wedenkot lag aan het Fonteintje, tegen de Kipsteekbeek, grens van het Ninoofs grondgebied. Misschien is het eerste element geen psn. en hoort het bij wende (wending), met de betekenis aan het keren van de weg of aan de grens ? (z. Först. II.O.K. 1271). Wegens de afwisseling weden/wenden moet het waarschijnlijk als psn. opgevat worden en kan opklimmen tot vadj. (Först. I.P.K. 1490) of vand. (id. K. 1525), of ook nog tot wid. (bv. in Wedekind), of tot vind... Het tweede element, wegens de bepaling curtis, mag niet opgevat worden in de betekenis hutje (z. Mansion, Top. Aant., Verc. Album, II, 1927), maar in de betekenis kleine hoeve : Curtis de Wethencot cum quindecim bunariis terrae (a° 1165), et pratum de Wethencot... Het is dus een kleine Frankische hoeve, met 15 bunder akkerland en een weide, langs de Kipsteekbeek.

WINTERSDAL. — Territorium de Wintresdala (Cod. Abb. 1139), Wentersdal (id. 1167), het winterdal die gheeten es putkens mersch (id. 1367). Het dal waar een zekere Winter woonde. Ook te Okegem is er een Wintersdal (Pb. 1470, 1525).

INTRA-MUROS.

Intra-muros blijkt dat in vroegere eeuwen geen enkele straat een psn. bevatte. Alle psn. in de huidige straatnamen klimmen niet hoger op dan enkele decennia. Hetzelfde kan niet gezegd worden van de bruggen. Sommige, vooral de kleine, krijgen bij voorkeur een psn. En dit is licht begrijpelijk. Ninove was in de middeleeuwen een stadje van 1600 a 1800 inwoners. Ieder inwoner kende zijn medeburgers door en door en dan was het maar best een van de talrijke bruggen — er waren er niet minder dan dertien — aan te duiden door de inwoner die er dichtbij woonde. In de teksten zelf zien we dit gebeuren. Bv. : de brugghe vor heins van den boeme (R.D. 1375), Heinekensbrugghe (R.D. 1526). Dit gebeurt niet met de belangrijke bruggen, bv. : Begijnebrug, Burchtbrug, Brabantbrug, of die productief sterk genoeg blijken, als bv. : Beverbrug, want er is een Beverbeek en een Beverstraat. — **Vervolgt.**

NINOVE. **Hendrik van Gassen.**

De ramp van de Sint-Maartenskerk te Aalst

Op Zaterdag, 29 Maart 1947, 's namiddags omtrent vier uur, ontstond er brand in de Aalsterse hoofdkerk, boven het gewelf van de middenbeuk. Aangewakkerd door een geweldige wind nam hij zeer spoedig een grote uitbreiding. Op een weinig meer dan één uur was het grootste dak van de kerk vernield. Gelukkig konden de pompiers beletten dat de brand de daken van de kranskapellen en van de zijkapellen van het schip zou aantasten. Een begin van brand was reeds ontstaan op het dak boven de kapel van Sint Jakob.

In de nacht van 29 tot 30 Maart, omtrent middernacht, stortte de puntgevel van de zuiderarm van de dwarsbeuk in. De wind was geweldig gebleven en de puntgevel was niet meer gestut door de balken van het verbrande gebinte. Onder zijn gewicht begaven twee vakken van het gewelf van de dwarsbeuk en werd het schone binnenportaal langs de kant van de Pontstraat verpletterd; het altaar van Sint Rochus werd beschadigd, evenals het Christusbeeld van de Kalvarieberg. Van de twee klokken, die door de Duitsers niet waren weggenomen, was de kleinste gans gesmolten; de grootste voor de helft, terwijl het overblijvende deel door het klokgat naar beneden stortte en diep in de vloer drong.

Gedurende de brand ijverden talrijke inwoners van de stad, zowel vrouwen als mannen, om in de kerk en in de sakristij te redden wat gered moest worden. Alles, honderden stukken, — schilderijen, kandelaars, antependia, dwalen, beelden, monstransen, ciboriën, kelken enz. — werd, dank zij hun opoffering, in veiligheid gebracht. Dat er zeer veel gered moest worden blijkt reeds uit deze bijzonderheid, dat er in de kerk een en twintig altaren zijn en de meeste een dubbel stel kandelaars en twee antependia bezitten.

De brand van de Sint-Maartenskerk wekte grote belangstelling in heel de stad, ja, in gans het land, vooral bij de geestelijke en wereldlijke overheid. De kerk is immers een van de schoonste van België.

Door het ministerie van Justitie werd haar herstelling toevertrouwd aan het stadsbestuur van Aalst. In overeenstemming met dit bestuur nam het bestuur van de kerk op zich het binnenste te herstellen.

Het stadsbestuur liet eerst alles opruimen wat op de gewelven aan half verbrande balken, stenen, schaliën, was blijven liggen en liet daarna een voorlopig dak op de kerk leggen en de twee ingestorte gewelven herstellen. Die werken vorderden zo goed dat na zes maanden de goddelijke diensten weder in de kerk konden geschieden.

Het bestuur van de kerk bleef ook niet bij de pakken zitten. Door zijn toedoen werden de gewelven gekuist, herschilderd en werden nieuwe sterren er in geplaatst; het gestoelte van Sint Barbara en Sint Anna, de altaren van Sint Rochus, van het Heilig Kruis, van Sint Barbara, het binnenportaal in de zuiderarm van de dwarsbeuk werden hersteld, de twee grote vensters aan beide zijden van de hoofdingang volledig hernieuwd, talrijke geschonden zilveren en koperen kandelaars, en vier schilderijen, waaronder de madonna van het altaar van Sint Rochus, en de strijd van Sint Joris met de draak hersteld, de predikstoel en het tweede binnenportaal gekuist en waar het nodig bleek hersteld, voor de Kalvarieberg een nieuw Christusbeeld vervaardigd, uit oude eik, voortkomend van balken van het gebinte, een nieuwe klok gegoten enz.

Bovendien werden de herstelling en het electrificeren van het orgel, het blootmaken van oude frescoschilderingen op het gewelf van een der kranskapellen en het restaureren van dergelijke schilderingen in twee andere; de volledige herstelling van het beschot nevens het St-Rochusaltaar; het vervaardigen van een beeld van de heilige Martinus, aan bevoegde vaklieden of kunstenaars toevertrouwd. Die werken zijn reeds begonnen of zullen eerlang beginnen.

Eindelijk moet vermeld worden dat een nieuw geschilderd raam geplaatst werd in de kapel van Sint Jakob en dat er een tweede zal geplaatst worden in de kapel van de doopvont, een derde, in de kapel van de HH. Crispijn en Crispianus.

Zo werden de gevolgen van de brand, die de St-Maartenskerk teisterde, reeds grotendeels hersteld. Zo is van nu af het binnenste van de kerk schoner dan vóór de ramp.

Laat ons hopen dat men weldra een aanvang zal maken met het plaatsen van een definitief dak op de kerk en met de herstelling van haar buitenste, opdat ze weder in gans haar vroegere schoonheid zou prijken.

AALST. Kan. **Jozef Reynaert**
Pastoor-Deken.

Hoever staat het toponymisch onderzoek in het Land van Aalst?

Niet ver! Minder ver wellicht dan in alle andere Vlaamse streken. Dit blijkt onthutsend uit de hoogst belangwekkende bijdrage «Twintig jaar toponymisch onderzoek in Vlaanderen», die Prof. Dr. H. Draye eerst liet verschijnen in de Feestbundel H.J. van de Wijer, dl. I (Leuven, 1944) en nadien in de Mededelingen van de Leuvense Vla. Top. Vereniging, jg. XIX, 1943, maar eerst in 1945 verschenen.

Het arrondissement Aalst werd, met uitzondering van het kanton Aalst, behandeld door Mejuffer Paula van Negen, in haar «Proeve ener toponymische studie over de kantons Geraardsbergen, Herzele, Ninove en Zottegem», die in 1945 aan de Leuvense universiteit in bewerking was en in 1946 voltooid werd (1). Het geldt hier vooral het modern materiaal.

De toponymie van Aalst werd aan de Gentse universiteit bewerkt door Hilaire Haems. We menen te weten dat het hier integendeel de historische bronnen betreft, tot het einde der 15e eeuw.

Voor Aalst en omgeving, o.m. voor de gemeenten Balegem, Borsbeke, Erembodegem, Lede, Letterhoutem, Hofstade, Iddergem, Nieuwerkerken, Ressegem, Sint-Lievens-Houtem, Vlierzele, Welle enz. werden een vrij groot aantal excerpten gepubliceerd door J. Lindemans in zijn bijdrage «Plaatsnamen uit het Aalstersche», in Med. van de Vla. Top. Ver., jgn. 1935, 1937, 1939 en 1941.

Baardegem en Borchtlombeek werden door dezelfde geleerde volledig behandeld: de studie over de eerste gemeente maakt het vierde deel uit van zijn «Brabantsche Plaatsnamen» (Leuven-Brussel, 1933); die over de tweede lag in 1944 al persklaar, maar is nog niet verschenen.

Laten we hier nog bijvoegen dat Denderleeuw, Haaltert en Hofstade grondig werden bewerkt door onze noeste mederedacteur J. de Brouwer, voor de eerste gemeente geholpen door F. Couck. We hopen uit deze drie onuitgegeven studies heel wat, misschien wel alles te publiceren.

Zoals men kan vaststellen valt er voor het Land van Aalst nog geweldig veel te doen. De arrondissementen Dendermonde, Gent en Oudenaarde liggen haast helemaal braak. We hebben de indruk dat speciaal de Gentse universiteit op dit terrein nog een belangrijke taak te vervullen heeft.

AALST. **J. van Overstraeten.**

---

(1) Mededelingen... jg. XXIII (1947), blz. 72.

Wat werd te Ronse, sedert de oorlog, op heemkundig gebied gepresteerd?

In het nijvere textielcentrum uit de Zuid-Westhoek van Oost-Vlaanderen, deden zich op dit gebied, sinds de bevrijding, een reeks feiten voor, die ruimschoots onze belangstelling verdienen. Indien tal van verwezenlijkingen konden tot stand komen, dan was dit te danken enerzijds aan de bereidwilligheid en de ruime belangstelling, door het stadsbestuur betoond, anderzijds aan de belangloze werking van een groepje jonge krachten, die trachten het lokale verleden uit te diepen en tevens een ruimere belangstelling voor deze studie op te wekken. Wij kunnen hier niet in bijzonderheden alle feiten bespreken, dat is het werk van specialisten, maar zullen ons beperken tot een algemeen overzicht.

Belangrijk zijn ongetwijfeld de opgravingen, rond en onder de collegiale kerk van St. Hermes, onder leiding van de E.H. Cambier en de h. Bockstael. Grote gedeelten der funderingen van de oude St.-Pietersabdij werden blootgelegd. Duidelijk kon worden aangetoond, — dit stemt overigens overeen met de bewaarde teksten, — dat de huidige St.-Hermeskerk niets anders is dan een ontwikkeling van de oude St.-Pieterskerk en de naam van de beschermheilige St. Hermes die van de apostel verdrong. Onder de gevonden voorwerpen dienen wij de rode bakstenen plaatjes te vermelden, die onder het hoofd van de aldaar begraven monniken werden weergevonden. Sommige, de vermelde datum bewijst het, dateren uit de 12e eeuw.

Naast de archeologie, werden ook de historische dokumenten niet vergeten. Schrijver van deze bijdrage klasseerde, in opdracht van het stadsbestuur, het archief onzer gemeente. Vooral op privaatrechterlijk gebied is dit van zeer groot belang. Vermelden wij naast de reeks chirografen, die aanvangt in 1289, de reeksen erfenissen of wettelijke passeringen en de staten van goed. De chirografen zijn vonnissen der schepenen, in verschillende exemplaren opgesteld en waarvan elk voorzien is van een deel ener gemeenschappelijke «legende». Dit archief kan nu alle werkdagen worden geraadpleegd in de daartoe bestemde lokalen der Priesterstraat, waar zich tevens de parochieregisters bevinden. Dit laatste belangt vooral de opstellers van geslachtsbomen aan. Te zamen met de h. Bockstael legden wij op het archief een verzameling reproducties aan van al de zegels, die zich op stukken bevinden, uitgaande van of gericht tot het Ronsese magistraat. Zo dienen de liefhebbers der zegelkunde niet alle dossiers te overlopen.

Onlangs stelde de heer burgemeester een comité voor folklore aan. Dit kreeg tot opdracht, al wat herinnert aan onze oude zeden en gebruiken, te verzamelen in het complex der Priesterstraat, waar ondertussen de nodige herstellingen werden aangevat. Speciaal werd er op gedrukt dat ons folkloremuzeum zo sprekend en zo levendig mogelijk diende ingericht te worden om des te gemakkelijker de massa erheen te krijgen. Als voorbeelden zullen genomen worden de muzea van Gent, Antwerpen en Arles (Fr.).

Buiten elke inmenging van hogerhand stichtten daarenboven enkele hardnekkige liefhebbers de «Geschied- en oudheidkundige kring van Ronse en van het Tenement van Ende». Het doel van deze kring is bij het publiek belangstelling op te wekken en daarenboven te trachten aan ditzelfde publiek een geschiedkundige voorlichting omtrent het lokale verleden te geven. Voordrachten en geschiedkundige uitstappen, die zich in de verdiende belangstelling mochten verheugen, werden ingericht. Tevens wordt door deze vereniging elke Zaterdagnamiddag de Romaanse crypte van St. Hermes voor de belangstellenden geopend.

Een paar woordjes uitleg omtrent de naam van deze kring zijn hier wel gepast. Nadat de H. Amandus hier de St.-Pietersabdij had gesticht, mocht deze zich weldra verheugen in ruime schenkingen van gronden door de rijke bezitters uit de omgeving. Aldus kreeg de jonge stichting gronden te Etikhove, Schorisse, Rozenaken, Acres, Kain enz. In de 9e eeuw, werden de abdij en haar afhankelijkheden door de keizer geschonken aan de Duitse abdij van

Ende. Aldus werd het geheel een leen of een tenement van Ende. De kring beperkt dus niet zijn werkzaamheden tot de stad zelf, maar breidt ze ook uit over al de gemeenten, die vroeger tot dit leen behoorden.

Sedert de oorlog, doorliep weder, met een grotere luister dan voorheen, de «fiertel» zijn bijna 30 km. lange baan, op de Zondag der H. Drievuldigheid. Deze processie-ommegang verwekte telkenjare een zeer grote volkstoeloop. Werkelijk deze gebeurtenis is een verplaatsing overwaard! Gans de dag door hoort men op de beboste heuvelen en in de schilderachtige dalen rond de stad het gerinkel der bellen, waarmede de onvermoeibare belleman de cadans aangeeft. Dan volgt het schrijn van St. Hermes, die men aanroept tegen de geesteskwalen en het slechte weder, omstuwd door de bedevaarders en begeleid door de ruiters der omliggende gemeenten, waarbij vooral die van St. Sauveur zich onderscheiden. 's Avonds worden dan het schrijn en de vermoeide bedevaarders door een plechtige en rijke stoet naar de hoofdkerk teruggebracht.

Dit zijn, in vogelvlucht gezien, de voornaamste prestaties op heemkundig gebied te Ronse. Veel valt er nog te doen, zoals trouwens overal, maar wij blijven vertrouwen in de werklust der liefhebbers en ook in de belangstelling van een ruim publiek.

RONSE. **Jan van Es.**

Een Cartularium van de Cistercienserinnenabdij Beaupré (Grimminge) te Affligem.

J.-M. Canivez, in zijn opstel gewijd aan de abdij van Beaupré (Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques, t. VII, kol. 233-34, Parijs, 1933) zegt dat de archiefstukken van dit klooster zo wat overal verspreid zijn. Hij vermeldt Antwerpen (Archief van Onze Lieve Vrouwkerk), Brussel (Koninklijke Bibliotheek), Gent (Staatsarchief) en Mechelen (Archief van het Aartsbisdom). Hier mag men bijvoegen: Abdij Affligem, Hekelgem.

In het archief van de abdij Affligem bewaart men een Cartularium van Beaupré, dat stukken bevat van 1228 (stichtingsdatum) tot 1576. Het is in-4o, van papier, en telt 280 folio's tekst (genummerd met Romeinse cijfers), gevolgd door 12 folio's, waarvan 10 voor de index (niet genummerd). Het dokument werd geschreven door H. Myrica (Latijnse naam voor van der Heiden), zoals we lezen op de laatste bladzijde.

Het kloosterdomein van Beaupré strekte zich uit meestal in de onmiddellijke nabijheid van de abdij. Dit blijkt uit de lijst der plaatsen, waar ze goederen bezat. Het zijn, behalve Grimminge: Onkerzele, Waarbeke, Nieuwenhove, Zandbergen, Smeerebbe, Vloerzegem, Idegem, Schendelbeke, Boelare, Geraardsbergen, Moerbeke, Viane, Zarlardinge, Deftinge, Hemelveerdegem, Hasselt, Voorde, Eichem, Appelterre, Outer, Pollare, Meerbeke, Neigem enz... In Brabant: Gooik, Lennik, Strijtem, Wambeke enz...

Het eerste stuk, fol. 1, is van de stichteres Aleidis van Boelare. Het opschrift luidt: «**Carta aelidis domine de boular et filiorum eius. De loco in quo constructa est abbatia de Belloprato et de diversis etiam liberatatibus, et de sex bonarijs silve, et quinque bonaria in prato et nemore.**» — Het laatste stuk (zonder opschrift) is van «**vrauwe Anna tsconincx ootmoedighe abdesse vanden cloostere van Beaupret**», fol. 257 verso en 258 recto. Het is onder het bestuur van deze abdis, die het klooster bestuurde van 1562 tot aan haar dood, op 1 Januari 1578, dat ons Cartularium werd geschreven.

De laatste twee folio's van het Cartularium bevatten een lijst van de goederen der abdij, die dagtekent van 24 Juni 1294. Onderaan leest men de volgende nota: «**Dit heb ic hier ghescreven omdatmen zien zaude welc aut goet es ende hoe dat doe plach te gheldene by dat nu doet**». Devoot is het slot: «**Finis coronat opus. Ad laudem dei omnipotentis. H. Myrica... Orate pro eo.**»

AFFLIGEM. **Dom Cyprianus Coppens,** O.S.B.

Een proces, voor de schepenbank van Hofstade, waarin het gaat over de liefde..... (Gemeentearchief, Lede)

---

4 Aug. 1709. Geding van Frans van den Broecke, baljuw van Hofstade, tegen Jan Bapt. Spanoghe en Jov Marie Isabella van Steenweghe... die een huwelijk aangingen, zonder toelating van de baljuw... en werden ingerekend.

« Alvoren de verweerders [beschuldigden] segghen te bekennen de premiesen d heesschers [baljuw] voorschr. requêste.

» Dan sij en ghelooven niet daer door eenigh schandael aen jemandt gegeven thebben, als ghetrauwt synde voor den onderpastor van hunne woonplaetse binnen de stadt van Dendermonde ten huijse vanden Eerw. heere pastor Vigiano present twee ghetuyghen sonder datter jemand ander bij ofte present is gheweest,

» Et quidem uijt cracht van dispensatie de bannis aen hun verleent bij sijne doorluchtighste hooghweerdigheijt den busschop van Ghendt onder wiens diocese de voorschr. stadt van Dendermonde resorteert [Hofstade behoorde tot het aartsbisdom Mechelen], in datum 5en meerte 1709 alhier originelijck ghevoeght,

» Alhoewel de verweerders wel willen bekennen dat sekeren Jongman pieter Sinnaij tot Laste vande tweede verweerderigghe vanden officiael van Ghendt op bloot te kennen geven sonder eenigh gheschrift oft handteeken van dat hij metten tweede verweerherigge souden aengegaen hebben trauwbeloften naer datse vande selve dispensatie heeft becommen interdictie van niet te trauwen ter provisie van niemant anders,

» Dan de tweede verweerderigghe in haere conscientie wel wetende dat sij aenden selven Jongman met eenighe trauwbeloften niet en was geengageert,

» Nemaer wel ende integendeel haer hert, liefde ende affectie ghevallen ende ghegrontvest op den eersten verweerdere alsnu haeren man,

» Soo hebben sij door fragiliteit, Lautere Liefde ende emportement vande nature hun selven ghetrauwt present ghetuyghen ten huijse ende voor den heere onderpastor vande selve stadt van Dendermonde.

» Door het welcke sy niet en vermeijnden eenigh quaet ofte exces te doen waer over sy souden connen gecorrigeert, gestraft ofte geamendeert worden,

» Vanden eenen cant omme dat sy alle beijde jonck van jaeren te weten den eersten verweerdere omtrent tweeentwintich jaeren ende de tweede verweerderrighe XIX jaeren, onwetende van eenighe rechten civile, canonique ofte placcaeten jegens de welcke sy souden eenighsints gepexeert hebben, dan wel ende alleene altijt gehoort ende verstaen hebbende dat de trauwe mochte aengegaen worden voor pastor ofte onderpastor ende twee ghetuyghen,

» Vanden anderen cant omme dat de Liefde blint is ende soodanigh obfuskeert de sinnen, memorie ende verstant selfs van oudere, ervaeren ende rechtsgeleerden dat sy in die emportementen noch deuren noch veijnsters en sien selfs vergeten alle rechten ende prohibitien, ofte arbitrale wetten,

» Amor enim est species furoris et furor dementiae. [Liefde is immers een soort furie en een furie van dwaasheid].

» Niet te min voor soo vele de verw.re door de voorseijde hunne faictelijcke trauwe op den voet als bij requeste souden hebben misdaen ofte ghecontravenieert aen eenighe rechten, concilien ofte placcaeten,

» De verweerders segghen hun daer over te submitteren aen Ul. heeren [burgemeester en schepenen] ende hun in het wijsdom deser saeckne te stellen in desselfs discretie nademael dat sij binnen dese prochie passerende, het ongheluck gehadt hebben van door den heesschere geapprehendeert,

ghearresteert ende over het hove hier voren [burg. en schep. van Hofstade] ende bij requeste ghecallangiert te sijn, met ghedoogh van condemnatie van Costen ende miesen van Justitie, hebbende ten dien effecte dese beneffens hunne ouders procureur hoffman onderteeckent.

HOFSTADE. **J. Dietboud.**

Bespotting van de Fransen te Aalst in 1799.

Mannen vergaderen in de herberg S. Sebastiaan te Aalst: de baas en de bezoekers zijn gekende antirepublikeinen. Men aarzelde er zelfs niet het embleem van de Republiek te beledigen, door een levende haan op de wip te plaatsen, om daardoor een aanslag op de republikeinen te beduiden. Men spreekt er steeds beledigende woorden en verspreidt er valse berichten. Daarom werd de herberg gesloten op 26 April 1799.

(Stadsarchief, Aalst, Correspondentie 1798-99).

HOFSTADE. **J. Dietboud.**

Onze Bibliografie.

Voor deze vaste rubriek zullen we de volgende richtlijnen in acht nemen:

1. in geen geval worden opstellen vermeld, die, in verband met ons gebied, reeds geciteerd werden in De Wachters Repertorium;
2. vanaf begin 1941 (waar het Repertorium eindigt) tot einde 1948 zullen we toevallig vermelden wat past in deze rubriek, zonder enige aanspraak te maken op volledigheid;
3. vanaf 1 Januari 1949 hopen we systematisch en zo volledig mogelijk te kunnen zijn, dank zij de actieve medewerking van al onze lezers, die onze aandacht gelieven te vestigen op al het belangrijke dat over ons gebied in boek, tijdschrift en blad verschijnt.

* * *

Het eerste tijdschrift dat ons in ruil werd aangeboden, is «**Affligemensia**», Bijdragen tot de geschiedenis van de abdij Affligem, waarvan de hoofdredacteur, dom Cyprianus Coppens, O.S.B., een Aalstenaar is.

Uit de eerste vijf totnogtoe verschenen afleveringen citeren we het volgende, als rechtstreeks betrekking hebbende met ons gebied.

1. **AALST. — Dom Idesbaldus Verkest, De stichting van den H. Ursmarus te Affligem.** — Afl. 2, Nov. '45, bl. 17-21.

   Deze wordt afdoend onderscheiden van de stichting vlak buiten de muren van Aalst (begin 8e e.). Van deze laatste worden de wederwaardigheden beknopt besproken (bl. 17 en 20-21 vooral). Vgl. bl. 27 in dezelfde afl.

2. **AALST. — Een preek van dom Benedictus van Haeften, proost van Affligem (†1648). Op den feestdag van de H. Teresia** (15 October 1640). — Afl. 5, Mei '48, bl. 101-116.

   Heeft vanaf 1632 dikwijls gepredikt tot de ongeschoeide Carmelitessen van Aalst. Van deze onuitgegeven Nederlandse preken zijn er vele ver-

dwenen, andere worden in eigenhandig manuscript bewaard in de abdij Dendermonde en door E.H. Michel Bocksruth, te Luik. Zie vooral bl. 102-103. Hier wordt een dier preken door dom Cyprianus Coppens gepubliceerd.

3. **ALGEMEEN. — Dom Cyprianus Coppens, Het cartularium van Affligem, door Edgar de Marneffe.** — Afl. 2, Nov. '45, bl. 36-40.

Over de bronnen, de bewerking, de waarde dezer uitgave (1894-01). O.m. de 15 gebruikte cartularia, die dokumenten bevatten van de 11e tot de 17e e., over de volgende plaatsen: Alostum, Alphene, Baerdeghem, Beughem, Herenbodeghem, Herdersem, Liedekerke, Leeuwe, Meldert, Meerbeke, Moorsele, Oordeghem, Wiese.

4. **ALGEMEEN. — D.**(om) **C.**(yprianus) **C.**(oppens), **Het Broederschap van St. Benedictus te Affligem.** — Afl. 4, Maart '47, bl. 99-100.

Gesticht even vóór 1650. Een goede eeuw later verdwenen. Leden uit Moorsel, Aalst, Geraardsbergen, Meldert, Teralfene, Liedekerke, Baardegem, Oordegem, Lede enz.

5. **BAARDEGEM. — Jan Verbesselt, De abdij van Affligem en het parochiewezen in het land van Assche, tot het einde van de 13e eeuw.** — Afl. 2, Nov. '45, bl. 22-35.

Zeer belangrijk voor de geschiedenis der parochiën Baardegem en Meldert, vanaf hun eerste vermelding in 1180, tot hun scheiding in 1258. Vooral bl. 33-35.

6. **EREMBODEGEM.** — Zie nr 8.

Schenkingen aan de abdij Affligem, te Erembodegem (door vrouwe Remundis van Aalst en haar twee zonen). Zie hst. XIX, bl. 92. Zie ook hst. XX, voor een schenking van Sigerus van Herenboldeghem.

7. **GERAARDSBERGEN. — De «Confraternitas» of «Gebedsvereniging» van het prioraat Hunneghem te Geeraardsbergen met de abdij Affligem (1631).** — Afl. 5, Mei '48, bl. 116.

Kort Frans stuk uit het archief van het Geraardsbergse klooster.

8. **HERDERSEM. — De eerste kroniek van Affligem.** Inleiding, tekst, vertaling door dom Vincentius Coosemans en dom Cyprianus Coppens. — Afl. 4, Maart '47, bl. 53-93.

Het jongste deel der kroniek werd omstr. 1160 geschreven. In hoofdst. XII wordt de bekering van Heribrandus, heer van Herdersem, uitvoerig verhaald. Hij werd monnik te Affligem en stierf er kort nadien. Dan volgen de bekering en de intrede van zijn zonen (hst. XIII) en zijn broeder Engelbertus (hst. XIV), die als monnik stichtende voorbeelden van deugd gaf (hst. XV en XVI). Bl. 87-89.

9. **LIEDEKERKE. — Dom Cyprianus Coppens, Het eeuwfeest van Onze Lieve Vrouw van Affligem** (1146-1946). — Afl. 3, Juli '46, bl. 41-48.

Bevat de tekst en de foto van een charter (1146), waarin St Bernardus een geschil beslecht tussen de abdijen Dielegem en Ninove betreffende de parochie Liedekerke. Bl. 41-42.

10. **MELDERT.** — Zie nr. 5!

11. **OOSTERZELE.** — Zie nr 8.

Schenking aan de abdij Affligem, door Arnulfus van Wintica (Scheldewindeke). Hst. XX, bl. 92.

Enige nieuwsjes. — Voor de volgende nummers liggen reeds klaar: een uitvoerige studie van Gilbert de Smet en Jozef van Cleemput over de pauw in onze kultuurgeschiedenis en onze naamkunde; familiekundige studies van Jan Lindemans over oude geslachten uit het land van Aalst; een mededeling van Jan van Es over de talen van het archief te Ronse; plaatsnaamkundige bijdragen van Jozef de Brouwer en Hendrik van Gassen; hoofdstukken uit de geschiedenis van de kartuize te Sint-Martens-Lierde, door Valeer Gaublomme; onze eigen nota's over wind- en watermolens in elk der gemeenten van het Land; enz. Wie vult deze lijst spoedig aan, met degelijk werk, o.m. over de volkskunde, de ekonomische geschiedenis, de aardrijkskunde, de kunstgeschiedenis enz. enz.?

Het fraaie cliché op de omslag werd belangloos getekend door Mark de Bruyn, een veelzijdig kunstenaar uit Erembodegem.

Wie ons een advertentie kan bezorgen — de Vlaamse Toeristenbond gaf het goede voorbeeld — vrage ons advertentietarief aan de beheerder.

Bij nr 6 van deze jaargang voegen we een titelblad en uitvoerige registers.

Tijdens de grote vakantie houden we onze eerste landdag, met studievergadering, wandeling en bezoeken, en vooral met een gezellig eetmaal (regionale gastronomie!) in een der gemeenten van het Land van Aalst. Wie doet ons voorstellen, wie verleent ons medewerking in die zin?

En nu, welwillende lezer, nemen we voor een paar maanden afscheid van U, niet echter zonder U nog eens op het hart te hebben gedrukt, dat we U persoonlijk beschouwen en reeds vooraf van harte dank zeggen als een der steuners en beschermers onzer jonge onderneming.

Jozef van Overstraeten.

De Vlaamse Toeristenbond

bevorderde immer de

Heemkunde

STEUN

De Vlaamse Toeristenbond

SEKRETARIAAT:

St.-Jakobsmarkt 45, Antwerpen

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Hoofdredakteur : Jozef van Overstraeten, Leopold III laan 32, Aalst.
Beheerder : Albrecht van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), Tel. 44.61.22. Postrekening 41.45.92.

INHOUD VAN Nr. 1.
15 Januari 1949.

Overstraeten, Jozef van. — Het Land van Aalst 1

Brouwer, Jozef de. — De Boerenkrijg in de streek van Aalst. 6

Lindemans Jan. — De Zeeberg te Aalst. 13

Gaublomme Valeer. — De stichter van de kartuize te Sint-Martens-Lierde (1329-1783) 16

Gassen, Hendrik van. — Persoonsnamen in Ninoofse plaatsnamen 21

Reynaert Jozef. — De ramp van de Sint-Maartenskerk te Aalst. 26

Overstraeten, Jozef van. — Hoever staat het toponymisch onderzoek in het Land van Aalst ? 27

Es, Jan van. — Wat werd te Ronse, sedert de oorlog, op heemkundig gebied gepresteerd ? 28

Coppens Cyprianus. — Een cartularium van de Cistercienserinnenabdij Beaupré (Grimminge) te Affligem 29

Dietboud J. — Een proces, voor de schepenbank van Hofstade, waarin het gaat over de liefde 30

Dietboud J. — Bespotting van de Fransen te Aalst in 1799 31

Overstraeten, J. van. — Onze Bibliografie (Affligemensia) 31

Overstraeten, J. van. — Aan de goedwillige lezer II

Overstraeten, J. van. — Enige nieuwsjes III

Drukk. «De Aankondiger», Dr. De Moorstr., 6, Aalst. — Tel. 818.